GOGOL

IVAN IVANOVIÇ İLE IVAN NIKIFOROVIÇ'İN ÖYKÜSÜ

Çeviren:
Hasan Bıçakçı

Cumhuriyet

İlk baskısı 1945 yılında yapılan bu kitap Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi'nde çevirmenin ailesinin izniyle yayınlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Egemen Berköz
Dizgi Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Nisan 1999

GOGOL

İVAN İVANOVİÇ
ile
İVAN NİKİFOROVİÇ
ÖYKÜSÜ

Povest o tom, kak possorilsya
İvan İvanoviç s İvanom Nikiforovicem

Rusçadan çeviren:
Hasan Bıçakçı

Cumhuriyet

Cumhuriyetimizin 75. yılı
coşkusuyla...

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüsüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

Hasan Fehmi Bıçakçı (1919 - 1993) acılı kuşaktan bir aydın. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Rusça Bölümü'nü ilk bitirenlerden. Rusça ve Fransızca öğreniminden sonra aynı fakültede asistanlık yapmaya başlayan Bıçakçı, devletin önce Rusça öğretip sonra da o dönemde Rusça biliyor diye izlediği, soluğunu dinlediği, kovuşturduğu, tutukladığı, hapse attığı aydınlardan biri. Ahmet Arif'in, Mehmet Kemal'in, vb. hapis arkadaşlarından. Ahmet Arif ve Mehmet Kemal, Hasan Bıçakçı'nın kayınbabam olduğunu öğrendiklerinde, anılara dalıp birlikte oldukları o günleri anlatmış, biraz da hüzünlenerek, "Hasan Fehmi hastaymış diye işitiyoruz, şimdi nasıl, ne yapıyor?" diye eski arkadaşları üzerine benden bilgi almışlardı.

Hasan Fehmi'nin rahatsızlığı acılı günlerin sonucuydu.

Bu kitabı büyük bir coşkuyla çevirmiş, bir de önsöz yazarak ilk kez 1945 yılında yayınlamıştı. Destek ve özendirme bir yana, bu gibi işlere bulaşanların cezalandırıldığını yaşayarak görünce, arkasını getirememişti. Ahmet

Arif, Mehmet Kemal ve bütün o acılı kuşakla birlikte Hasan Fehmi Bıçakçı'yı rahmet ve sevgiyle anıyorum. Onları unutmayan ve unutturmayan Cumhuriyet'e gönülborcu duyuyorum.

Yüksel Pazarkaya

Bu çeviriyi Ankara Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Yazını Enstitüsü'nde dört yıl süren öğrenciliğim sırasında hazırladım. Fakülteye girmeden önce hiç Rusça bilmiyordum. Rus dili üzerinde çalıştığım sürece bana yol gösteren, başta profesörüm Akdes Nimet Kurat olmak üzere öğretmenlerime teşekkürlerimi bildirmekle büyük bir kıvanç duymaktayım. Öğrenimimi sürdürme yolunda yardımlarda bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na da şükranlarımı sunarım.

Klasik Rus yazını dilinden Türkçe'ye çeviriler yapmanın çok güç bir iş olduğunu biliyorum. Fakat Türk aydınlarına Gogol gibi seçkin bir sanatçının şimdiye kadar dilimize çevrilmemiş bir yapıtını tanıtma fırsatını da kaçırmak istemedim. Okuyucularımdan çevirimde görülecek yanlışların bağışlanmasını diliyorum.

Hasan Bıçakçı

NİKOLAY VASİLYEVİÇ GOGOL

Yaşamına ve yapıtlarına kısa bir bakış

Nikolay Vasilyeviç Gogol, ulusal Rus yazını içinde değerli yapıtlarıyla tanınmış, büyük bir yazar olmakla birlikte, aynı zamanda, daha sonraki Rus yazarları üzerinde yaptığı etkilerle ve Rus yazınına soktuğu yeni konularla da ün bulmuştur. Ukrayna'da doğmuş ve her konuda ilk eğitimini burada almıştır. Daha çok küçük yaştayken Ukrayna'nın özelliklerini, ulusal ruhunu tanımış ve bütün yaşamı boyunca onun etkisi altında kalmıştır. Birçok yapıtında, bu sevgi yoğun bir biçimde görülür; sık sık yerel özelliklere raslanır. Bu bakımdan Gogol'ün yapıtlarının, akıcı ve hoş bir deyişle yazılmış olmasına karşın, dilimize çevrilmesi güçtür.

Bilindiği gibi Ukrayna, Rusların ve Polonyalıların elinde bulunmuştur. Böylece bu bölgede Ortodoks ve Katolik olmak üzere dinleri ve töreleri farklı olan iki ulusun etkileri görülür. Burada bulunan Rus halkının bir bölümü zaman zaman töre ve dinlerini değiştirmişlerdir. Gogol'ün ailesi de bir zamanlar Polonya dilinden olan "Yanovakiy" soyadını almış ve Katolik dinini kabul etmiştir. Fakat sonraları

Rus etkisi artınca bu aile "Gogol" soyadını almış ve yeniden Ortodoksluğa dönmüştür.

Gogol, 19 Mart 1809 yılında Poltava eyaletinin Mirgorod Kazasında doğmuştur; annesinin en son ve yaşamda kalan oğludur. Ailesi içinde on yaşına kadar onu yalnızca Nikolay adının küçültülmüş biçimi olan Nikoşa sözcüğüyle çağırdılar. Babası, Vasiliy Afanasyeviç, çiftlik yönetimiyle uğraşırdı; çiftlikte yaşardı. Bununla birlikte, yazına karşı da yeteneği vardı. Hatta iki kısa güldürü bile yazmıştır. Özetle, Gogol'ün nükteciliğini babasından aldığı söylenebilir. Annesi, Mariya İvanovna çok dindar bir kadındı. Annesinin bu özelliği Gogol'ü çok etkilemiştir. Küçük yaşlarında ondan dinsel eğitim almış ve bu eğitim Gogol'ün bütün yaşamında ve yapıtlarında büyük rol oynamıştır.

Gogol'ün ailesi o kadar zengin değildi; fakat hali vakti yerindeydi. O çevrelerde çok zengin vardı. Bu zenginlerden, etkili biri, eski bir bakan olan Troşenko, Gogol'ün anne tarafından akrabasıydı. Bunun çiftlik konağında çevredeki diğer zenginler, öbür gelip geçenler, konuklar toplanırlar, haftalarca kalırlardı. Burada, şarkılar söylenir, oyunlar ve tiyatro yapıtları oynanırdı. Gogol de buraya sık sık giderdi. O, içinde bulunduğu köy yaşamını, incelediği insanları, doğayı, soyluların, köylülerin ve uşakların yaşayışlarını burada daha yakından gördü.

On yaşlarında, Poltava Ortaokulu'na girmek istedi. Ama bu sırada hastalandı ve adı geçen okula giremedi. 1821 yılında Nejin Lisesi'ne girdi. Burada sekiz yıl okudu. Okul yaşamında, derbeder ve tembeldi. Annesine yazdığı mektuplardan, sınavlara altı ay kala derslerine çalışmaya başlamış ve okulu bitirmiş olduğunu anlıyoruz.

Küçük sınıflarda sahneye karşı merakı vardı. Okulda, arkadaşlarıyla birlikte oynadıkları Fonvizin'in "Anasının Kuzusu" adlı yapıtında kız rolünü oynamıştır. Çok akıcı konuşurdu.

Babası, 1823 yılında, Gogol Nejin'de öğrenciyken öldü. Bu ölüm onu çok etkiledi. Ancak bundan sonra ciddi bir insan oldu; gelecekle ilgili tasarılar yaptı. Bu dönemde, Puşkin, Jukovski, Belinski gibi değerli kimseler, bütün meslek seçenler, sanatçılar, yazarlar, şairler hep Petersburg'da (sonra Leningrad, şimdi yine Petersburg) toplanmışlardı. Yazına ve sahneye meraklı olan başka birçok insan gibi Gogol de yazın devinimlerinin merkezi olan bu kente gitmeyi tasarladı. Gogol'ün daha Nejin Lisesi'ni bitirmeden önce buraya gitmeyi aklına yerleştirdiğini 1827-1828 yıllarında annesine yazdığı mektuplardan anlıyoruz. Gogol, Nejin'de öğrenciyken Petersburg'daki birçok arkadaşıyla da mektuplaşıyordu. Gogol, bu kentte tiyatrolara gideceğini, ünlü şair ve yazarlarla tanışacağını, büyük caddelerden birinde örneğin Nevskiy Caddesi'nde yaşayacağını düşlüyordu.

Gogol, kendi üzerinde büyük bir etki bırakan, eski arkadaşlarından Danilevskiy ile birlikte Petersburg'a hareket etti. Bu Nejin-Petersburg yolculukları sırasında eski izlenimlerini yitirmemek için Moskova'ya uğramadılar. Petersburg'a yaklaştıkça coşkuları bir kat daha artıyor ve ayakta durarak kenti gözlüyorlardı. 1828 yılı Ağustosu'nda, Petersburg'a vardılar. Uzun zamandan beri özlemini çektikleri bu kente geldikleri zaman iki dost kucaklaşarak birbirlerini kutladılar. Ama bu kuzey kenti düşledikleri gibi çıkmamıştı. Burası çok pahalıydı. Nevskiy Caddesi'nde yaşa-

yacaklarını sanırlarken, kentin uzağında bir yerde, rutubetli, karanlık, pis ve küçük bir ev bulabildiler. Zaten duyarlı ve sinirli bir insan olan Gogol'e, Petersburg'un havası hiç yaramamıştı. Böylece Petersburg'dan soğumaya başladı. Sinir hastalığı bu kentte arttı. Bir süre sonra Amerika'ya gitmek için tasarılar yaptı. Hatta vapura bindi, Lübik kentine kadar da gitti. Fakat, buralarda gördüğü yabancı insanlar, görenekler hoşuna gitmedi ve yeniden Petersburg'a döndü.

Petersburg'a bu ikinci gelişinde, ilk olarak sahneye çıkmayı denedi. Güzel okuma becerisine güvenerek bir tiyatro yöneticisine çıktı. Ama bu yöneticinin "güzel okuma" anlayışı ve zevki başka türlü olduğu için Gogol beğenilmedi. Böylece sahneye çıkma düşlemi de gerçekleşmedi.

Petersburg'da bulunduğu sıralarda, annesinden Ukrayna'nın özellikleriyle ilgili notlar göndermesini istedi. Bunun üzerine, Petersburg'un sisli havasında Ukrayna anılarıyla küçük öyküler yazdı. Bu öykülerini topladığı "Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları" adlı yapıtını 1833 yılında yayımladı. Özellikle Ukrayna göreneklerine göre her yıl, yaz mevsimi için kurban edilen bir kız çocuğunun öyküsü olan "İvan Kupal Arife Gecesi" adlı öyküsünde Gogol, bu kurban etme göreneğini hafif, güzel bir deyişle canlandırarak dikkatleri üzerine çekmiştir.

Gogol, bundan önce yazdığı bir öyküsünü 1828 yılında yayımlamıştı. Ama "Hans Küshelgarten" adlı bu yapıtı hiç kimse tarafından alınıp okunmadığı için çok duyarlı ve sinirli bir insan olan Gogol, bütün kitaplıklardan bu kitabını toplattırmış ve karalamalarıyla birlikte yakmıştır. Bugün bu yapıtın yalnızca adı bilinmektedir.

1833 yılında basılan yapıtından sonra "Kasaba Pana-

yın" adlı öyküsü çıkmıştır. Bu yapıtlarıyla, köy yaşamını, köylülerin giyinişlerini, inançlarını ve konuşmalarını betimler.

Gogol, artık yavaş yavaş umut ve düşlemlerine kavuşmaya başlamıştır. Tanışmak istediği birçok büyük kişilikle dost olmuştur. Özellikle o zamanın tanınmış Rus yazarlarından Jukovskiy, onunla fazla ilgilenmiştir. Gogol, Jukovskiy'in yardımıyla "Patriyotik Enstitü"ye öğretmen olarak atanmıştır. Bundan başka, Jukovskiy, Gogol'e maddi yardımlarda da bulunmuştur. Artık Gogol, Petersburg yaşamına alışmış ve ciddi olarak yazın çalışmalarına başlamıştır. Bir süre memurluk yapmış, fakat çok sinirli olduğu için bu yaşama dayanamamıştır.

O, bir aralık Kiev'de açılacak olan üniversiteye tarih profesörü olmayı istemiş ve 1831 yılından sonra tarihle ilgilenmeye başlamıştır. Özellikle, Ukrayna tarihi üzerinde incelemeler yapmıştır. Sonra Kiev Üniversitesi'ne atanamamışsa da, Puşkin ve Jukovskiy'in yardımlarıyla Petersburg Üniversitesi'ne tarih profesörü olmuştur. Bu üniversitede bir yıl tarih dersi vermiştir. Bu yolda çok başarılı olmuştur. Bunlardan biri ilk dersi olan "Açış Dersi", ikincisi de Puşkin ve Jukovskiy'in de hazır bulunarak dinledikleri "El Memun" dersidir.

Bu tarih incelemeleri sonucunda Gogol'ün tarihi yapıtlar yazmaya başladığını görüyoruz. Ukrayna Kazaklarının bir destanı sayılan "Taras Bulba" adlı yapıtı bunlardan biridir. Bu yapıtta XVI. yüzyılda Ukraynalıların yaşayışları canlandırılmıştır. Özellikle Kazakların yaşamı olduğu gibi incelenmiş ve anlatılmıştır. Taras Bulba, Gogol'ün en yüksek değerli yapıtlarından biri sayılmaktadır.

Tanınmış Rus araştırmacısı Belinskiy, bu yapıtı şu biçimde över (1):

"Taras Bulba, bir ulusun yaşamından alınmış büyük bir kahramanlık olayının bir parçasıdır. Eğer zamanımızda bir kahramanlık destanına olanak varsa, işte size onun en yüksek örneği, ideali ve ilkörneği. Eğer İlyada bütün Grek yaşamı ve kahramanlığını yansıtıyorsa, aynı şeyi, XVI. yüzyılın Ukraynası hakkında Taras Bulba için de söyleyebiliriz. Ve gerçekten garip kültürüyle, coşkunluklarıyla, hovardalıklarıyla, düşüncesizlikleriyle tembellikleriyle, yorulmak bilmeyen çalışmalarıyla, coşkun eğlenceye olan düşkünlükleri ve kanlı baskınlarıyla bütün Kazaklar bu yapıtta gösterilmemiş mi?"

"Eski dini inanışlarına sadık kalan çiftlik sahipleri" adlı yapıtında, bir çiftlik sahibi ve karısından başka kişilik yoktur. Eski Rus çiftlik sahiplerinin ne kadar basit, amaçsız ve anlamsız kimseler olduklarını canlandırır. Bu yapıtta, hiçbir işi olmayan ve ancak yiyip içmekle uğraşan çiftlik sahipleriyle alay eder. Kadın, kocasına iyi yemekler hazırlamakla uğraşmaktadır; kocası hastalandığı zamanlar çok üzülür. Kocasıysa kıtlık olduğu zamanlar ne yapacağını şaşırır. Bunlar, iki boş ruhlu insan tipidir; ancak birbirlerini düşünürler ve boş inançları vardır. Kadın, kaçak kedisinin geri geldiğini görünce, inançlarına göre kendisinin yakında öleceği kanısına varıyor ve gerçekten de ölüyor. Artık kocası için yaşamda hiçbir tat kalmıyor; karısının adı geçtikçe ağlamaya başlıyor. Gogol, bu öyküsüyle Ukrayna'daki o zamanki toprak sahiplerinin yaşamlarını çok ince bir

(1) Rus öyküsü ve Gogol'ün öyküleri, 1835.

biçimde göstermiştir. Gogol, artık bu tiplerle "Ölü Canlar" adlı yapıtına doğru yükselmektedir.

Gogol'ü küçüklüğünden beri etkisi altında bulunduran dinsel eğitimi de bazı yapıtlarında göze çarpar. O, hasta denebilecek kadar dindar bir insandır. Kendisinde, herkese karşı insan gözüyle bakıp iyilik yapma isteği vardır. Bu, "Palto" adlı yapıtında açıkça görülür. Bu öyküsünde, yaşamda hiç kimseyle ilgisi olmayan ve yalnızca harfleri seven bir memur tipi vardır. Bu memur, kendisine bir palto yaptırmak için para biriktiriyor. Bu nedenle, en çok zevk duyduğu alışkanlıklarından vazgeçiyor, örneğin çay içmiyor; ayrıca, geceleri mum yakmıyor, ayakkabıları eskimesin diye yollarda parmaklarının ucuna basarak yürüyor. Yaşamında bir tek amacı vardır; yeni bir palto yaptırmak. Sonunda paltoyu yaptırıyor. Artık bu düzgün giyimiyle kendisini toplantılara çağırıyorlar. İlk gün, bir çağrıdan evine dönerken, kendisini yolda soyuyorlar ve bin bir güçlükle yaptırdığı paltosunu sırtından alıyorlar. Paltosunun bulunması için zavallı memur, polis müdürüne başvuruyor. Ama o sırada, yanında bir arkadaşı bulunan polis müdürü gösteriş yapmak için onu odasından kovuyor. Sonunda o gece çok fazla soğuk alan memur ölüyor.

Gogol, bu öyküsüyle basit insanların yaşamlarını Rus yazınına sokmuştur. Daha sonra, bu konuları Dostoyevski ve Gorki de işlemiştir.

Gogol'ün yine kendine özgü özellikleri bulunan "Portre" adlı yapıtı, bize onun duygularını daha yakından duyumsatır. Bu yapıttaki birçok olay Gogol'ün yaşamında da olmuştur. Bu yapıtta, başarılı bir ressam vardır. Bu ressam, sanatıyla, fazla para kazanma sevdasına düşüyor; sanatını

yalnızca bu yolda kullanıyor. Gogol, bununla bir sanatçı, ancak sanatını sevmelidir demek istiyor. Bu ressam, faizle para işleten insan tiplerinden birinin resmini yapıyor. Fakat bu resmin gözleri yerine, İblis'in gözlerini koyuyor. Bu resme bakan herkesin içi şeytani duygularla doluyor. Ressamın da artık rahatı kaçıyor ve türlü türlü duygular içinde kalıyor. Bundan sonra ressam, ne zaman bir portre yapsa gözleri hep İblis'in gözlerine benziyor. Sonunda ressam yaptıklarından pişman oluyor; rahip olup Kudüs'e gidiyor ve günahlarını bağışlatıyor.

Gogol'de de bu pişmanlığı ve günahlarını bağışlatmak için Kudüs'e gitmeyi daha sonra göreceğiz. Gogol'de, bu yapıtında olduğu gibi, şeytanlardan pek fazla söz ettiğinden, içinde bir rahatsızlık vardır ve herkesin huzurunu kaçırdığını sanmaktadır.

1835 yılında, toplumun düzensiz ve kötü yönlerini göstermek amacıyla "Müfettiş" adlı güldürüsünü yazıyor. Gogol bu yapıtını, yalnızca gülmek için alay amacıyla değil; fakat, acımak için güldürmek amacıyla yazmıştır. Ruslar bu gibi güldürülere "gözyaşlarıyla gülmek" derler.

Ufacık bir kasabada, güzel giysileri bulunan bir adam beliriyor. Bu adam, otel gibi yerlerde kimseye para vermiyor. Herkeste biraz dalaverecilik olduğu için bütün kasaba bundan çekinmeye başlıyor. Bu kişi, tüccarları kendine bağlıyor, belediyenin kazancını istediği gibi harcamaya başlıyor. Yapıttaki kişiliklerden belediye başkanı orta yaşlı, şişman, "dünyada günahsız insan yoktur" diyen bir tiptir. Belediye başkanının karısı, dedikoducu bir kadın tipidir. Bunların kızı, basit bir insandır. Posta müdürü, postaneye verilen bütün mektupları açıp okuyan ve güzellerini kendine

ayıran bir kişidir. Sahte müfettiş, Hıristakof, bütün amacı güzel giyinmek olan boş bir adamdır. Bununla birlikte o, bu sahte müfettişliğe isteyerek başlamamıştır. Çevresindekiler ona bu önemi vermiş ve kendisi de bundan olabildiğince yararlanmıştır. Yapıtın sonlarına doğru, Hıristakof'un zeki bir tip olan uşağı, artık buradan uzaklaşmaları gerektiğini söyler ve kasabadan ayrılırlar. Fakat, bu sırada kasabada gerçek müfettişin geldiği haberi duyulur.

Bu yapıtın oynanması için, Çar Nikola'dan izin alınıyor ve yapıt sahneye konuyor. Fakat, yapıtın gerçeğe uymadığı ileri sürülerek bütün memur sınıfı, Gogol'e karşı tavır alıyor.

1836 yılından sonra, Gogol'ün yaşamında ikinci bir bölüm başlar. Gogol, bütün Rus yazar ve ressamlarının görmek istedikleri İtalya'ya gitmek için yola çıkıyor. Bu gezisi sırasında, bir süre İsviçre'de kalıyor ve 1837 yılında Roma'ya geliyor. "Ölü Canlar" adlı yapıtını bu geziye çıkmadan önce yazmaya başlamıştır. Roma'da kaldığı sürece de bu yapıt üzerindeki çalışmalarını sürdürmüştür. 1839 yılında, Moskova'ya dönmüş ve yapıtını bastırmak için uğraşmıştır. Dostları, bunun için devlet hazinelerinden kendisine, o zaman için önemli denebilecek bir para yardımı yapmışlardır.

Bu yapıtta, zengin olmak isteyen bir memur tipi vardır. Bu memur, ölen köylüleri, ucuz fiyatla satın alıp devlete teslim etmek ve karşılığında çiftliklere sahip olmak istiyor. (O zamanki Rusya'da köylüler, soyluların ölmez malı durumundaydı. Bunların ölülerine karşılık devletten toprak almak mümkündü.) Bu memur, bu amaçla ölü toplamak için geziye çıkıyor. Gogol'ün bu yapıtta ele aldığı tip-

ler olumsuz tavırlı kimselerdir. Bu yapıtta Rus soylularının ne kadar anlamsız oldukları gösterilmiştir. Köylülerin toplumsal durumu belirtilmiş ve Ukrayna'nın güzel betimlemeleri yapılmıştır. Bu yapıtı, bazı noktalarından Goethe'nin Faust'una benzetirler. Birinci bölümde, maddi yaşam ve dünya zevki tanımlanır; ikinci kısım yükselme yollarını gösterir. Yapıtın ikinci bölümü, Rusya'yı yükseltecek tipler aramaktadır. Bu bölümü, Gogol bir kez Roma'da tamamlamış ve bir sinir bunalımı sırasında yakmıştır; aynı bölümü bir kere daha Moskova'da yazmış ve ölümünden 15 gün önce, öleceğini duyumsayarak, bir gece yatağından kalkmış ve "Ben Rusya'ya kötülük yapıyorum" diyerek yakmıştır. Elimizde bu ikinci bölümün ancak bazı karalamaları kalmıştır. Gogol'ün bu yapıtı da birçok kimse tarafından beğenilmemiş ve eleştirilmiştir. Fakat değerini bilenler de vardır. Özellikle, o zamanın tanınmış Rus eleştirmeni Belinski, bu yapıt üzerine şunları söylemiştir:

"Gogol, Ölü Canlar adlı yapıtının, 258'inci sayfasında: Tanrı'nın buyruğuyla, bu garip kahramanlarımla, sürüklenip giden şu koca yaşamı, herkesin görebileceği alayla ve kimsenin göremeyeceği gözyaşıyla daha ne kadar seyredeceğim diyor. Bu tümce bütün Ölü Canlar'ın önemini ve ona niçin "poem" dendiğini gösterir. İlyada'da yaşam yükseltilmiştir. Ölü Canlar'da ise yaşam alçaltılıyor ve yadsınıyor. İlyada'da tanrısal ve parlak yaşamın gidişinden doğan bir coşku vardır. Ölü Canlar'daysa insanların sezebileceği alay ve görünmeyen gözyaşlarıyla irdelenen bir görüş vardır" (2).

(2) Gogol'ün yapıtları üzerine birkaç söz, 1842.

Gogol, Roma'da bulunduğu sırada, bir aralık yapıtlarını yadsıyacak kadar koyu bir gizemciliğe dalmıştır. Bu sırada, yayımladığı "Yazınadamının İtirafı" adlı yazısında kısaca: "Ben, çarlığı ve onun yönetim sistemini eleştirmedim, yapıtlarım yanlış anlaşılmasın; çarlıktan ve yetenekten yanayım" demiştir. Hatta, 1848 yılında Kudüs'e giderek, İsa'nın mezarında uykusuz bir gece geçirmiş ve günahlarının bağışlanmasını istemiştir. Sonra, İstanbul yoluyla Moskova'ya dönmüş ve 1850-1851 yıllarını burada Lev Tolsoy'un kardeşi Kont Tolstoy'un evinde geçirmiştir.

Gogol 21 Şubat 1852 yılında ölmüş ve çok dindar olduğu için bir manastır yanına gömülmüştür.

Okuyucularımıza sunduğumuz öykünün yazınsal değeri hakkında Belinski'nin görüşlerini aktarmayı ve böylece yapıtın yazınsal değerini belirtmeyi yararlı buluyorum. Büyük Rus eleştirmeni bu yapıt üzerine şunları yazıyor:

"Bu yapıtta, anlamsızlıkları, alışkanlıkları ve başıboşluklarıyla birbirlerine karşı çözülmez bağlarla bağlanmış olan iki dost vardır. Yazar tarafından iyice canlandırılmış olan bu tipler hakkında uzun açıklamalara gerek yoktur. Yapıtta görüldüğü gibi, bu iki yakın dost, birdenbire, birbirlerinin amansız düşmanları oluyorlar; yaşamları boyunca, çiftliklerinde, birbirlerine karşı açtıkları davalarla uğraşıyorlar. Fakat, niçin bu iki dost birdenbire düşman oldular? Bu düşmanlık, özyapılarındaki bazı özelliklerden ortaya çıkmıştır. Yazar, bu noktayı çok ince bir biçimde, bize, öyküsünde duyumsatmaktadır. İvan İvanoviç, ağır başlı, çok ince ruhlu, güzel konuşmayı seven, zenginliği ve çiftliğiyle onurlanan; birçok boş, anlamsız huyları ve alışkanlıkları olduğu halde güzel görünmesini seven ve kendine önem

veren bir insandır. Bu adamın düzenli bir yaşamı vardır; gezeceği, yatacağı zamanlar hep aynıdır. Hatta, yaşamında en çok sevdiği şeylerden biri de kavun yemek olduğu halde, onu bile rasgele yemez, öğle yemeklerinden sonra yer ve çekirdeklerini ayırdığı özel bir kâğıdın üzerine hangi tarihte yediğini, o sırada yanında kimin bulunduğunu hep aynı biçimde yazar. Burunotu sunmak için saygılı bir kuralı vardır. İvan Nikiforoviç ise birçok özellikleri İvan İvanoviç'ten ayrı olmakla birlikte o da bir takım huylar, alışkanlıklar ve anlamsızlıklar içinde yaşar. Yapıtta, bu iki dost tipi, bize birçok dost soyluyu anımsatır. Özellikle, yazar, tip yaratmak ve tipleri göstermek konusunda yeteneklidir. Bu öyküde, gerçek doğallık, olduğu gibi; fakat, sanatçıya yakışır bir biçimde aktarılmıştır. O dönemin Rus tarihi içinde Gogol'ün tipleri yaşamaktadır. Bu yapıtı okurken dönemin bütün yaşayışı, yöneticileri, Rus mahkemeleri ve bunların yargıçları, üyeleri, Yazmanları, hademeleri gözümüzün önünde canlanır. Örneğin, Mirgorod Kaza Mahkemesi'ndeki yazman, bütün Ukrayna yazmanlarının bir örneği gibidir. Yazarın diğer yapıtlarını olduğu kadar bu yapıtını da, o sıralardaki Rus toplumsal yaşamını ve Rus tarihini anımsayarak okumak ve irdelemek gerekmektedir.

Bu yapıtta, Gogol'ün kendisinin "gözyaşlarıyla gülmek" dediği bir güldürü vardır. Yapıt, okuyucuyu sona kadar eğlendirici bir biçimde getirir; fakat, sonunda hüzün başlar. Yapıtta artık gözlerimizde canlanan güzel Ukrayna ve onun yaşamı yoktur. Gogol, böylece, öyküsüne 'Beyler, bu dünya üzüntülüdür' sözüyle son verir."

H.B.

İVAN İVANOVİÇ
ile
İVAN NİKİFOROVİÇ
ÖYKÜSÜ

I. BÖLÜM

İvan İvanoviç ve İvan Nikiforoviç

İvan İvanoviç'in çok güzel bir kürklü kaftanı vardır! Olağanüstüdür! Hele kürklerine bir bakın! Aman Tanrım, ne kürkler! Gümüş gibi pırıl pırıl! Eğer, başka birinde bunun benzeri varsa, nesine isterseniz bahse girişirim. Tanrı aşkına, şuna bir bakın, özellikle biriyle konuşurken, yandan bakın, bu ne hoş görünüm! Kalemle anlatılması olanaksız; kadife! Gümüş! Ateş! Aman Tanrım! Aziz Nikola, ey Tanrı'nın sevgili kulu! Ne olur, benim de böyle bir kaftanım olsaydı! İvan İvanoviç, bunu daha Agafiya Fedoseyevna Kiev'e gelmeden önce diktirmişti. Agafiya Fedoseyevna'yı tanır mısınız? Hani şu, başkanın kulağını ısırmıştı, işte o, ta kendisi!

İvan İvanoviç çok iyi bir adamdır! Mirgorod'da çok güzel bir evi vardır! Bu evin dört bir yanı, meşe sırıklar üzerine kurulmuş ve içinde koltuklar bulunan geniş sundurmalarla çevrilidir. Hava çok sıcak olduğu zamanlar İvan İvanoviç, kaftanını ve hırkasını çıkarır, yalnızca iç gömle-

ğiyle sundurmaların altında dinlenir, bahçede ve sokakta olup bitenleri gözler. Evinin tam pencerelerinin dibinde, onun ne elmaları, ne armutları vardır! Yalnızca pencereyi şöyle bir açın, dallar hemen odaya dalarlar. Bunlar, bütün evin önünde olanlar, bir de bahçesindekileri görseniz! Orada neler yok? Erikler, kirazlar, vişneler, çeşit çeşit sebzeler, ayçiçekleri, hıyarlar, kavunlar, fasulyeler hatta harman ve demirhane de vardır.

İvan İvanoviç çok iyi bir adamdır! Kavunu çok sever. Bu, onun en sevdiği yiyecektir. Yemek yer yemez, yalnızca bir gömlekle sundurmalar altına gider ve hemen Gapka'ya iki kavun getirmesini buyurur. O, artık bu kavunları kendisi keser, çekirdeklerini özel bir kâğıda ayırır ve yemeye başlar. Ondan sonra, Gapka'ya hokka kalem getirmesini söyler ve çekirdeklerin bulunduğu kâğıda kendi eliyle: "Bu kavun şu tarihte yenmiştir" diye yazar. Eğer o sırada bir konuğu da bulunduysa: "filan da katılmıştır" diye ekler.

Mirgorod'un rahmetli yargıcı, İvan İvanoviç'in evine, her zaman hayran hayran bakardı. Evet, bu küçük ev hiç de kötü değildir. Onun, dört bir yanına eklenmiş olan büyük küçük yapılar hoşuma gider. Bunlara uzaktan bakılınca, gözleme dolu bir tabağı veya daha iyi bir benzetmeyle, ağaçta bitmiş olan mantarları andıran, yalnızca birbiri üzerine oturtulmuş damlar görünür. Bununla birlikte, çatılar tümüyle kamışla örtülüdür. Söğüt, meşe ve iki elma ağacı, dağılan dallarıyla damların üzerine yaslanmıştır. Sokağa doğru bir çıkıntı yapan, badanalanmış oyma kepenkli, çok büyük olmayan pencereler ağaçlar arasından fark edilir.

İvan İvanoviç çok iyi bir adamdır! Onu, Poltava ko-

miseri de tanır. Daroş Tarosoviç Puhivoçka, Haral'dan her dönüşte kendisine uğrar. Kolibert'te bulunan papaz Petro, evinde toplanan konuklarının sayısı beşi bulduğu zaman, İvan İvanoviç kadar dinsel görevlerini yerine getiren ve yaşamasını bilen kimseyi tanımadığını her zaman söyler.

Tanrım, zaman ne çabuk geçiyor! İvan İvanoviç'in çocuğu olmamıştır. Gapka'nın çocukları vardır ve sık sık bahçede koşuşurlar. İvan İvanoviç her zaman, bu çocuklara, ya birer halka, ya birer parça kavun ya da birer armut verir. Kiler ve mahzenlerin anahtarları Gapka'dadır; yatak odasındaki büyük sandığın ve orta odanın anahtarlarıysa İvan İvanoviç'in yanındadır ve bunlara kimsenin dokunmasını istemez. Gapka, taze bacakları ve yanaklarıyla uzun giysiler içinde dolaşan sağlıklı bir kadındır.

İvan İvanoviç çok dindar adamdır! Her pazar, kürklü kaftanını giyer ve kiliseye gider. O, içeri girdikten sonra çevreye eğilerek selam verir ve genellikle koronun bulunduğu yere çıkıp oldukça güzel bir basla koroya katılır.

İvan İvanoviç, ayin bittikten sonra dilencileri dolaşmadan duramaz. Eğer, yaratılışındaki iyilik onu sürüklemeseydi o, böyle sıkıntılı işlerle uğraşmazdı. Ufak yamalarla yamanmış ve parçalanmış bir giysiyle duran kadınların en sakatını seçerek: "Merhaba zavallıcık, nerelisin sen?" derdi.

- Ben, sabaha karşı çiftlikten geldim. Üç gündür ne bir şey yiyorum, ne de içiyorum. Beni kendi çocuklarım kovdu.

- Vah zavallıcık, peki buraya niye geldin?

- Ne yapayım, belki biri ekmek parası verir diye, erkenden sadaka istemeye geldim.

İvan İvanoviç, her zamanki gibi sürdürerek:

- Hım, galiba ekmek istiyorsun?

- Nasıl istemeyeyim, köpek gibi açım.

İvan İvanoviç alışkanlık edindiği gibi yanıtladı:

- Hım, sen herhalde et de istersin?

- Evet, zatıaliniz ne verirse sevinirim.

- Hım, et ekmekten daha iyi midir?

- Aç bir insan bunu nasıl ayırt etsin? Her şey, vereceğiniz her şey iyidir.

Bu sırada, yaşlı kadın alışkanlıkla elini uzatıyordu.

İvan İvanoviç:

- Haydi yolun açık olsun, hâlâ ne duruyorsun? Seni dövmüyorum ya, dedi.

Buna benzer soruları bir ikisine daha sorduktan sonra ya evine döner, ya bir kadeh votka içmek için komşusu İvan Nikiforoviç'e, yargıca, ya da polis müdürüne uğrardı.

İvan İvanoviç, kendisine bir şey armağan edildiği zaman çok hoşnut olur. Armağanları çok sever.

İvan Nikiforoviç de çok iyi bir adamdır. Onun evi, İvan İvanoviç'in eviyle yan yanadır. Aralarında, dünyada henüz görülmemiş bir dostluk vardır. Hâlâ, mavi kollu, kahverengi bir ceket giyen ve pazar günleri yargıçlarda yemeğe kalan Anton Prokofyeviç Pupopuz, her zaman İvan Nikiforoviç ile İvan İvanoviç'i birbirlerine şeytanın iple bağladığını söyler. Biri neredeyse arkasından öbürü de oraya gider.

İvan Nikiforoviç hiç evlenmemiştir. Onun evlenmiş olduğunu söylerlerse de bu tümüyle uydurmadır. Ben, İvan Nikiforoviç'i çok iyi tanırım ve onun hiçbir zaman evlen-

me isteğinde bile bulunmadığını söyleyebilirim. Bütün bu dedikodular nereden çıkıyor? Bundan başka, bir de İvan Nikiforoviç'in kuyruklu olarak dünyaya geldiğini söylerler. Fakat bu uyduruş o kadar yersiz, anlamsız ve acımasızcadır ki ben kuyruğun, aydın okuyucularca kuşkusuz bilinen, ancak bazı cadılarda bulunduğu ve böylece erkeklerden çok dişi yaratıklara özgü olduğu gerçeğini kanıtlamaya gerek görmüyorum.

Aralarındaki büyük yakınlığa karşın, bu iki bulunmaz dost, biribirlerine çok benzemezlerdi. Bunların kişiliklerini karşılaştırmayla daha iyi öğrenebiliriz. İvan İvanoviç, olağanüstü bir konuşma yeteneğine sahiptir. Tanrım nasıl konuşur! Bu duygu ancak, başınızda bir şeyler arandığı veya topuklarınızda hafifçe bir el gezdirildiği zaman duyulan duyguyla tanımlabilir. Dinlersin, dinlersin ve artık dalarsın! Çok hoş, olağanüstü hoş, banyodan sonraki bir uyku gibi! İvan Nikiforoviç tersine çoğunlukla susar, fakat bir söz söylerse de kendinizi koruyun; çünkü sözü bıçak gibi keskindir. İvan İvanoviç, zayıfça uzun boylu; İvan Nifikoroviç biraz daha kısa, fakat enine vermiştir. İvan İvanoviç'in başı, kökü aşağı çevrilmiş bir turba, İvan Nikiforoviç'in başıysa kökü yukarı çevrilmiş bir turba benzer. İvan İvanoviç, yalnızca öğle yemeklerinden sonra, yalnızca bir gömlekle sundurmaların altında yatar ve akşama doğru kürklü kaftanını giyip dışarı çıkar; örneğin, kente, un sattığı dükkâna veya bıldırcın avlamak için kıra gider. İvan Nikiforoviç, çok sıcak olmayan günlerde, çoğunlukla güneşe sırtını vererek bütün gün avluda yatar ve hiçbir yere gitmek istemez. Sabahleyin aklına eserse bahçede bir gezinir, ev yönetimine bakar ve yine dinlenmeye çekilir.

Eskiden arasıra İvan İvanoviç'e uğrardı. İvan İvanoviç, çok ince ruhlu bir adamdır; doğru dürüst bir konuşmada asla uygunsuz bir söz söylemez ve böyle bir söz işittiği an hemen gücenir. İvan Nikiforoviç bazen sözünü sakınmaz, o zaman İvan İvanoviç yerinden kalkar ve: "Yeter, yeter İvan Nikiforoviç, böyle sözcüklerle konuşup günah işlemektense hemen gidip güneşe yatsanız daha iyi olacak!" derdi. İvan İvanoviç, lahana çorbasında sineğe rasladığı zamanlar aşırı derecede kızar, kendini unutur, tabağı fırlatır, ev sahibinin de burnundan getirir. İvan Nikiforoviç yıkanmayı çok sever, boğazına kadar suya gömüldüğü zaman, su içine bir masa ve semaver konmasını buyurur ve böyle bir serinlikte çay içmeye bayılır. İvan İvanoviç haftada iki kez, İvan Nikiforoviç ise bir kez sakal tıraşı olur. İvan İvanoviç çok meraklı bir adamdır. Tanrı korusun, ona bir şey anlatmaya başlar ve bitirmezsen! O, bir şeyden hoşnutsuzluk duyduğu an hemen duyumsatır. İvan Nikiforoviç bir şeyden hoşlandığı zamanlar hiç göstermez, görünüşünden, onun hoşnut veya küskün olduğunu anlamak çok zordur. İvan İvanoviç biraz korkak yapıdadır. İvan Nikiforoviç'in şalvarlarının pilileri o kadar geniştir ki, bunlar şişirilseler avlunun bütün ambarlarını ve yapılarını içine alır. İvan İvanoviç'in anlamlı elâ gözleri vardır ve ağzı biraz V harfine benzer. İvan Nikiforoviç'in olgun bir eriği andıran burnunun, şişkin yanaklarının ve sık kaşlarının arasında kaybolacak kadar ufak ve sarımtırak gözleri vardır. İvan İvanoviç, size burunotu ikram edeceği zamanlar, her zaman ilk önce, burunotu tabakasının kapağını diliyle yalar, ondan sonra üzerine parmağıyla bir fiske vurur ve uzatarak, sizinle tanışıyorsa: "Buyurmanızı rica edebilir

miyim efendim?", tanışmıyorsa: "Rütbenizi, adınızı ve soyadınızı bilmek onuruna erişmeden, buyurmanızı rica edebilir miyim efendim?" der. İvan Nikiforoviç ise, tabakasını doğrudan doğruya elinize verir ve yalnızca: "Buyurunuz" der. İvan İvanoviç gibi İvan Nikiforoviç de pireleri hiç sevmez ve bundan dolayı ne İvan İvanoviç, ne de İvan Nikiforoviç öteberi satarak geçen Yahudi'yi öncelikle iyice hırpalamadan ve bu zararlı böceğe karşı türlü kutularla sattığı ilaçları satın almadan bırakmazlar.

Sözün kısası, bazı farklarına karşın İvan İvanoviç gibi, İvan Nikiforoviç de çok iyi adamdır.

II. BÖLÜM

İvan İvanoviç ne istiyordu? İvan İvanoviç ve İvan Nikiforoviç ne konuda konuştular ve aralarındaki konuşma nasıl sona erdi?

Bir temmuz sabahıydı, İvan İvanoviç sundurmanın altında yatıyordu. Çok sıcak bir gündü, hava kuru ve sıcak dalga dalga görünüyordu. İvan İvanoviç, daha önce kent dışındaki orakçıların yanına ve çiftliğe gidip yolda rasladığı kadın ve erkeklere, nereden gelip nereye ve niçin gittiklerini sora sora gelmiş ve yürümekten bitkin bir durumda, dinlenmek için oraya uzanıvermişti. Yattığı yerde uzun zaman kilerlere, anbarlara, bahçeye, samanlıklara, avluda dolaşan tavuklara baktıktan sonra kendi kendine: "Tanrım benim ne güzel çiftliğim var! Neyim yok ki? Kuşlar, yapılar, anbarlar; ne istersen her şey var, süzülmüş, durulmuş votkalar; bahçede armutlar, erikler; bostanda haşhaş, lahana, nohut... acaba neyim yok daha? Bende olmayan şeyi bilmek isterdim!" diye düşünüyordu. İvan İvanoviç, kendi kendine böyle derin sorulara dalmış düşünürken, göz-

leri, yeni bir şeylere takıldı ve çitin arasından İvan Nikiforoviç'in bahçesine kayıp elde olmayarak bu meraklı görünümü izlemeye koyuldu.

Zayıf kadın, uzun zaman sandıklarda saklanmış giysileri arka arkaya dışarı çıkarıyor ve havalandırmak için gerilmiş bir ipe seriyordu. Çok geçmeden, kol kapakları erimiş eski bir üniforma kollarını havaya uzatarak lame bir bluzu kucakladı. Onun arkasından, armalı düğmelerle, yakası yenmiş beylik bir ceket ve İvan Nikiforoviç'in bir zamanlar giydiği, fakat şimdi ancak parmaklarına geçirebileceği, lekeler içinde kalmış beyaz yünden bir pantolon ortaya çıktı. Bunlardan sonra çabucak başka şeyler "Rusça A" ve "L" harfleri biçiminde asıldılar. Daha sonra İvan Nikiforoviç'in bundan yirmi yıl kadar önce, milis güçlerine katılmak üzere olduğu ve bıyık bıraktığı sıralarda diktirdiği lacivert kazağı çıktı. Sonunda bunlara ek olarak ok gibi sivri bir de kılıç göründü

Sonra yeniden, çeyrek büyüklüğünde bakır düğmeleri olan, yeşil ot renginde kaftana benzer bir şeyin etek bölümleri havalandırılmaya getirildi. Bu eteklerin arkasından, altın sırmalı ve önü fazla açık bir yelek göründü. Yelekten sonra içine birer karpuz sığabilecek kadar geniş cepleri bulunan rahmetli büyükannenin eski etekliği ortaya çıktı. Birbirine karışan bütün bu şeyler, İvan İvanoviç'in karşısında oldukça meraklı bir görünüm oluşturuyordu. Zaman zaman güneşin ışıkları, lacivert veya yeşil bir kolun veya kırmızı bir kol kapağının veya altın sırmalı bir kumaşın üzerine düştükçe, kılıcın ucunda parladıkça bütün bunlar, serserilerin çiftlikten çiftliğe dolaştırdıkları "vertep"i (3)

(3) Kutu içinde oynatılan bir tür kukla oyunu.

andıran garip bir biçime giriyordu. Özellikle, izleyici kalabalığı sıkışarak altın taçlı Çar İrod'a veya keçiyi süren Anton'a baktığı zaman "vertep"in arkasından bir keman vızıldıyor ve bir çingene davul yerine parmaklarıyla dudaklarından sesler çıkarıyor; güneş batıyor ve güney gecelerinin taze serinliği yavaş yavaş şişman köylü kızlarının taze omuz ve göğüslerine sıkı sıkı sarılıyordu.

Az sonra yaşlı kadın inleye inleye sırtına yükleyerek, sandık odasından kopuk üzengileri ve yırtık pırtık deri tabanca kılıfları bulunan ve bir zamanlar al şapraklı, altın sırma işlemeli ve bakır pulları olan çok eski bir eyer çıkardı.

İvan İvanoviç kendi kendine: "Ne aptal kadın, neredeyse İvan Nikiforoviç'in kendini de havalandırmaya çıkaracak" diye söylendi. İvan İvanoviç bu düşüncesinde gerçekten hiç yanılmamıştı. Beş dakika sonra, İvan Nikiforoviç'in pamuklu kumaştan yapılmış şalvarı çıkarıldı ve bahçenin hemen hemen yarısını kapladı. Bundan sonra da kadın bir şapka daha ve bir tüfek çıkardı.

İvan İvanoviç kendi kendine: "Bu da ne demek? Ben, İvan Nikiforoviçlerde hiçbir zaman tüfek görmemiştim. O da nesi? Tüfek kullanır desek, kullanmaz; ama tüfeği var! Onun nesine gerek?

Oysa iyi bir şey! Çoktandır böyle bir tüfek edinmek istiyordum. Bu tüfeğin benim olmasını çok isterim. Tüfekle eğlenmek çok hoşuma gider" dedi ve parmağıyla işaret ederek:

- Hey kadın, buraya baksana, diye bağırdı.

Yaşlı kadın çite yaklaştı.

- Nedir o elindeki?

- Görüyorsunuz, tüfek.

- Nasıl tüfek?

- Kimbilir nasıl! Eğer benim olsaydı, belki de ben onun neden yapılmış olduğunu bilirdim, fakat bu beyindir.

İvan İvanoviç kalktı, tüfeğin her yanına iyice bakmaya başladı ve kadını, tüfekle kılıcı havalandırmaya çıkardığı için azarlamayı unuttu.

Kadın sürdürdü:

- Herhalde demirden olacak.

İvan İvanoviç kendi kendine: "Hım, demirden, ama niçin demirden?" diye söylendi ve ekledi:

- Bu, beyde eskiden beri duruyor muydu?

- Belki de eskiden.

İvan İvanoviç:

- Güzel şey, ben bunu isteyip alacağım. O tüfeği ne yapacak, olmazsa bir şeyle değişirim. Bey evde mi?

- Evde.

- Yatıyor mu?

- Yatıyor.

- Peki öyleyse, ben onu göreceğim.

İvan İvanoviç giyindi, sokaklarda insanlardan çok köpeklere raslandığından kendini korumak için budaklı bastonunu aldı ve çıkıp gitti.

İvan Nikiforoviç'in bahçesi, İvan İvanoviç'inkine bitişik olduğu ve birinden ötekine çitten geçilebildiği halde İvan İvanoviç yolu izledi. Bu sokaktan, tek atlı iki arabanın karşılaştığı zaman kımıldayamadığı ve her ikisinin de arka tekerleklerinden sokağın öbür yanına çekilinceye kadar öylece kaldıkları çok dar bir sokağa sapmak gerekiyordu. Yaya olarak geçenlerinse üstü başı, çiçeklerle süslenmiş gibi, çitin her iki yanında biten kelotlarıyla dolardı. Bu

dar sokağın bir yanında, İvan İvanoviç'in samanlığı, öteki yanında İvan Nikiforoviç'in ambar, güvercinlik ve bahçe kapısı vardı. İvan İvanoviç bahçe kapısına yaklaştı ve kapının tokmağını vurdu. İçerden köpeklerin havlamaları duyuldu. Fakat değişik renklerde bir sürü köpek, gelenin yabancı olmadığını görünce kuyruklarını sallaya sallaya çekildiler. İvan İvanoviç, içinde İvan Nikiforoviç'in kendi eliyle beslediği renk renk hint güvercinlerinin gezindiği, karpuz ve kavun kabuklarının, bazı yerlerde atılmış sebzelerin veya kırık bir tekerleğin, bir fıçı çemberinin bulunduğu veya pis gömlekli bir çocuğun yere yatmış olduğu - işte ressamların sevdikleri bir tablo- avludan geçti. Asılı duran giysilerin gölgesi, hemen hemen bütün avluyu kaplıyor ve biraz serinlik veriyordu. Kadın, onu selamla karşıladı ve şaşırarak yerinde kaldı. Evin önündeki sahanlıkta iki meşe sırığı üzerinde duran bir çatı vardı. Bu çatı da, o zamanlarda Ukrayna'da şakaya gelmeyen ve gelip geçeni tepeden tırnağa sıcak bir ter içinde bırakan güneşe karşı iyi bir korunma yöntemi değildi. Her zamanki akşamları gezinme alışkanlığını bozarak bu zamanda sokağa çıkması, İvan İvanoviç'te bu gerekli şeyi elde etme isteğinin ne kadar güçlü olduğunu gösteriyordu.

İvan İvanoviç'in girdiği oda çok karanlıktı, çünkü pancurlar kapalıydı ve pancurlarda açılmış olan bir delikten geçen güneş ışıkları renkli bir durum alıyor ve karşı duvara vurarak, kiremitli damların ağaçların ve dışarda serili bulunan giysilerin oluşturduğu, yalnızca tersine olarak, alacalı bir görünüm çiziyordu. Bundan dolayı, bütün odada az fakat çok güzel bir ışık vardı. İvan İvanoviç:

- Tanrı yardımcın olsun, dedi.

Odanın köşesinden gelen bir ses:

- O, merhaba İvan İvanoviç, diye yanıtladı.

İvan İvanoviç, ancak o zaman, yere serilmiş bir halı üzerinde yatan İvan Nikiforoviç'i gördü.

- Bağışlayın, karşınızda çıplak bulunuyorum.

İvan Nikiforoviç'in üstünde hiçbir şey, hatta gömlek bile yoktu.

- Bir şey değil, bugün yattınız mı İvan Nikiforoviç?

- Yattım. Siz yattınız mı?

- Yattım.

- Demek, siz şimdi kalktınız?

- Şimdi mi kalktım? Tanrı iyiliğinizi versin İvan Nikiforoviç! Bu zamana kadar uyumak olur mu? Çiftlikten yeni geldim. Yolda çok güzel ekinler vardı. Olağanüstü! Otlar da o kadar güzel yetişmiş, o kadar yumuşak, o kadar başaklı ki!

İvan Nikiforoviç:

- Gorpina! İvan İvanoviç'e votka ve kaymakla börek getir, diye bağırdı.

- Bugün hava çok güzel!

- Hiç övmeyin İvan İvanoviç, Tanrı belasını versin, sıcaktan bir yere çıkılmıyor.

- Hiç de bela okumadan duramazsınız, bu çirkin sözlerinizin cezasını öbür dünyada çekeceksiniz. Ey İvan Nikiforoviç, bu sözlerimi bir gün anımsayacaksınız; fakat iş işten geçmiş olacak.

- Peki, sizi kıracak ne söyledim; ne annenize, ne babanıza dokundum, anlamıyorum, sizi kıracak ne söyledim?

- Yeter, yeter artık İvan Nikiforoviç.

- Vallahi sizi kıracak bir şey söylemedim, İvan İvanoviç.

- Şaşılacak şey, artık bıldırcınlar düdük sesine gelmiyorlar.

- Nasıl isterseniz, ne isterseniz öyle varsayın, fakat ben sizi gücendirecek hiçbir şey söylemedim.

İvan İvanoviç, İvan Nikiforoviç'i duymuyormuş gibi:

- Anlamıyorum, bıldırcınlar niçin gelmiyorlar? Acaba zamanı gelmedi mi? Oysa tam zamanıdır sanıyorum.

- Ekinlerin iyi olduğunu mu söylediniz?

- Ekinler son derece güzel, son derece güzel!

Bundan sonra bir sessizlik oldu.

Sonunda İvan İvanoviç:

- İvan Nikiforoviç; ne o, giysileri mi havalandırıyorsunuz?

- Evet, çok güzel, kahrolasıca kadın, hemen yeni denecek giysileri çürüttü. Şimdi havalandırıyorum. Çuha ince, olağanüstü, tersyüz yapılırsa yeniden giyilebilir.

- Onların arasında hoşuma giden bir şey var.

- Hangisi?

- Söyleyin rica ederim, giysilerle birlikte havalandırılmaya çıkarılan şu tüfek ne işinize yarıyor, dedi ve sonra, buyurmanızı rica edebilir miyim diyerek burunotu ikram etti.

- Zahmet etmeyin, kendi tabakamdan alıyorum.

Bu aralık, İvan Nikiforoviç çevresini yoklayarak tabakayı buldu ve:

- Vay sersem kadın, demek tüfeği de onlarla birlikte dışarı çıkarmış. Soroçintsiy'deki Yahudi iyi burunotu yapıyor. Bilmem içine ne koyuyor, öyle güzel kokuyor ki! Bi-

raz tarhun otuna benziyor. Buyurun, biraz alıp çiğneyin. Tarhuna benziyor değil mi? Buyurun alın.

- Ben hep tüfeği düşünüyorum İvan Nikiforoviç. Söyleyin rica ederim, o sizin ne işinize yarıyor? Onu ne yapacaksınız?

- Nasıl ne yapacağım? Bazen kullanılır.

- Tanrı iyiliğinizi versin İvan Nikiforoviç, ne zaman kullanacaksınız? Herhalde dünyaya ikinci gelişinizde. İyice bildiğime ve başkalarının da anımsadıklarına göre siz daha bir ördek bile vurmadınız. Zaten sizin bedeniniz Cenabı Hak tarafından tüfek kullanmaya uygun bir biçimde yaratılmamış. Kocaman ve görkemli bir bedeniniz var. Bataklıklarda nasıl dolaşacaksınız ve şimdi hâlâ havalanmakta olan bu, her konuşmada adlarıyla söylenmesi uygun olmayan giysileriniz o zaman ne olacak? Hayır, size erinç ve rahat gerekli.

Yukarıda söylenmiş olduğu gibi İvan İvanoviç, birini inandırmak gerektiği zamanlar açık ve düzgün konuşurdu. Nasıl konuşurdu! Tanrım nasıl konuşurdu! Evet, size daha uygun hareketler gereklidir. Dinleyin, şunu bana verin!

- Nasıl olur, bu tüfek çok değerlidir. Böyle bir tüfeği şimdi hiçbir yerde bulamazsınız. Ben bunu, daha milis güçlerine katılmak üzereyken bir Türk'ten satın almıştım. Ve şimdi onu birdenbire vermek! Nasıl olur? Hem bu çok gerekli bir şey.

- Neresi gerekli?

- Nasıl neresi? Ya eve haydutlar saldırırsa... amma da gereksiz! Çok şükür Tanrım! Şimdi rahatım, kimseden korkum yok. Nedeni? Çünkü biliyorum ki tüfeğim sandık odasındadır.

- Evet, iyi tüfek! Fakat İvan Nikiforoviç, mekanizması bozuktur.

- Bozuk olsun ne çıkar? Onarılabilir, yalnızca paslanmaması için beziryağıyla yağlanması gerekir.

- İvan Nikiforoviç, sözlerinizde bana karşı hiçbir dostça eğilim göremiyorum. Dostluğumuz adına, hatırım için bir şey yapmak istemiyorsunuz.

- Ben size hiçbir dostluk göstermiyor muyum? Bunu nasıl söylüyorsunuz İvan İvanoviç, hiç sıkılmıyor musunuz? Öküzleriniz kırlarımda otlarlar; ben onlara bir kez olsun dokunmadım. Poltava'ya gideceğiniz zamanlar her zaman benim arabamı istersiniz, e bu ne? Hiç olmaz dedim mi? Çocuklarınız, çitten bahçeme atlar ve köpeklerle oynarlar, hiçbir şey söylemem, varsın kendi kendilerine oynasınlar, yalnızca bir şeye el sürmesinler! Varsın oynasınlar!

- Armağan etmek istemiyorsunuz, öyleyse değişelim.

İvan Nikiforoviç eline dayanarak doğruldu ve İvan İvanoviç'e bakarak:

- Ona ne verirsiniz? diye sordu.

- Size, özel olarak beslediğim boz renkli domuzu veririm. İyi domuzdur! Göreceksiniz, bir yıl sonra size ne kadar yavrulayacak.

- Anlamıyorum İvan İvanoviç nasıl oluyor da bunu söyleyebiliyorsunuz? Sizin domuzunuzu ne yapayım? Şeytana kurban mı keseyim?

- İşte gene! Günaha girmeden konuşulmaz mı? İvan Nikiforoviç günaha giriyorsunuz, vallahi günaha!

- İvan İvanoviç, tüfek için bana nasıl oluyor da domuz gibi bir şey öneriyorsunuz?

- Domuz olsa ne olur?

- Kendiniz de iyice bir düşünseydiniz anlardınız! Bu tüfek, tüfektir; bunu herkes bilir. Ya domuz ne oluyor? Eğer bunu söyleyen siz olmasaydınız, kendimi aşağılanmış sayabilirdim.

- Domuzun nesini beğenmediniz?

- Gerçekte beni ne yerine koyuyorsunuz? Sanki ben domuzla..

- Oturun, oturun! Artık kestim... tüfeğiniz sizin olsun, varsın sandık odasının köşesinde çürüsün, paslansın! Artık ondan daha fazla söz etmeyeceğim.

Bu konuşmadan sonra bir sessizlik oldu. Sonra İvan İvanoviç:

- Üç kralın Çarımız'a savaş ilan ettiğini söylüyorlar.

- Evet Pyotr Fedoroviç bana söylemişti; ne biçim savaş, ne için acaba?

- İvan Nikiforoviç, ne için olduğu kesinlikle söylenemez; fakat, bu kralların bize Türk dinini kabul ettirmek istediklerini sanırım.

İvan Nikiforoviç başını kaldırarak:

- Aptallara bak ne istemişler! dedi.

- İşte böylece, Çarımız da buna karşılık onlara savaş ilan etmiş ve hayır, siz Hıristiyanlığı kabul edeceksiniz, demiş.

- Ne dersin İvan İvanoviç? Bizimkiler olasılıkla onları tepeleyecekler.

- Yenerler İvan Nikiforoviç, demek ki tüfeği değiştirmek istemiyorsunuz?

- İvan İvanoviç, çok garipsiniz, siz kültürünüzle tanınmış bir adam olduğunuz halde bilgisiz gibi konuşuyorsunuz. Sanki ben aptalmışım...

- Oturun, oturun, kalsın! Varsın gebersin, daha fazla bir şey söylemeyeceğim.

Bu arada meze geldi.

İvan İvanoviç, bir kadeh votka içti ve üzerine bir parça börekle kaymak yedi.

- Dinle beni İvan Nikiforoviç, size domuzdan başka iki çuval yulaf vereceğim. Siz yulaf ekmediniz. Bu yıl nasıl olsa yulaf satın alacaksınız.

- İvan İvanoviç, vallahi sizinle konuşmak için insanın önceden iyice nohut yemiş olması gerek. (Bu da bir şey değil, İvan Nikiforoviç daha ne sözler söyler!) Tüfeğin iki çuval yulafla değiştirildiği nerede görülmüş? Kürkünüze hiç yanaşmıyorsunuz.

- İvan Nikiforoviç, unuttunuz galiba, domuzu da vereceğim.

- Nasıl! Tüfeğe karşılık iki çuval yulafla bir domuz mu?

- Evet, az mı?

- Tüfek için mi?

- Tüfek için iki çuval mı?

- İki boş çuval değil, iki çuval yulaf, bir de domuz, unuttunuz mu?

- Domuzunuzla öpüşün, eğer onu istemezseniz defolup gidin!

- Çabuk öfkeleniyorsunuz! Görürsünüz! Günaha girdiğiniz bu sözler için öbür dünyada dilinize kızgın iğneler batıracaklar. Sizinle konuştuktan sonra, insanın yüzünü, ellerini yıkaması ve iyice tütsülenmesi gerek.

- İzin verin İvan İvanoviç, tüfek çok soylu bir şey, meraklı bir eğlence ve aynı zamanda odanın hoş bir süsüdür.

İvan İvanoviç, artık, gerçekten kızmaya başlamıştı. Can sıkıntısıyla:

- İvan Nikiforoviç, siz tüfeğinizle bir budalanın süslü bir torbayla övündüğü gibi övünüyorsunuz, dedi.

- İvan İvanoviç, siz de tam bir kazsınız.

Eğer, İvan Nikiforoviç bu sözü söylememiş olsaydı, onlar aralarındaki tartışma bittikten sonra her zamanki gibi dostça ayrılırlardı; fakat bu defaki olay bambaşka oldu. İvan İvanoviç kıpkırmızı kesildi ve sesini yükselterek:

- Ne dediniz İvan Nikiforoviç? diye sordu.

- İvan İvanoviç, sizin Kaza benzediğinizi söyledim.

- Efendi, görgü kurallarını unutarak bir insanın rütbesine ve soyuna karşı saygı göstermeksizin böyle bayağı bir sözle nasıl onur kırma davranışında bulunuyorsunuz?..

- Bu sözün neresinde onur kırıcı bir nitelik var? İvan İvanoviç, fakat niçin ellerinizi bu kadar çok sallıyorsunuz?

Yineliyorum, bütün görgü kurallarına aykırı olarak bana nasıl kaz demek düşüncesizliğinde bulundunuz?

- Başınıza hapşırayım İvan İvanoviç! Yumurtlamış tavuk gibi ne bağırıp duruyorsunuz.

İvan İvanoviç, artık daha fazla kendine egemen olamıyordu. Dudakları titriyordu; ağzı her zamanki "V" harfi biçimini bozmuş ve "O" harfine benzemişti. Gözleri korkunç bir durum alarak kıpırdıyordu. Bu durum, İvan İvanoviç'te çok az görünürdü. Bunun için onu iyice kızdırmak gerekirdi. Sonunda İvan İvanoviç:

- Şunu bilin ki, sizi artık görmek bile istemiyorum, dedi.

İvan Nikiforoviç:

- Büyük yıkım! Vallahi buna hiç üzülmeyeceğim! dedi.

Yalan söylüyordu, yalan, billahi yalan söylüyordu! Bu ona çok ağır gelmişti.

- Bir daha evinize ayak basmayacağım.

İvan Nikiforoviç, can sıkıntısından kendini unutmuş, ne yapacağını bilmiyordu. Bununla birlikte, alışkanlığına aykırı olarak ayağa kalktı ve:

- Ehe, ehe, hey kadın çabuk ol!

Bundan sonra, kapıda, o zayıf kadınla orta boylu, uzun ve geniş ceketine bürünmüş bir çocuk göründü.

- İvan İvanoviç'i ellerinden tutup kapı dışarı edin! dedi.

İvan İvanoviç onur ve öfkeyle:

- Nasıl! Bir soyluyu mu? Yanaşın! Sizi, aptal beyinizle birlikte yok ederim! Kargalar bile yerinizi bulamazlar, diye bağırdı. (İvan İvanoviç ruhça sarsıldığı zamanlar çok etkili konuşurdu.)

Bu grup, heyecanlı bir görünüm oluşturmuştu. İvan Nikiforoviç, hiçbir şeyle süslenmemiş olarak, olduğu gibi odanın ortasında duruyordu. Kadın ağzını açakalmıştı; yüzünde büyük bir şaşkınlık ve büyük bir korku vardı. İvan İvanoviç, yukarı kaldırmış olduğu eliyle bir Roma aytacını (4) andırıyordu. Bu görülmemiş bir andı. Gösterişli bir yapıt! Fakat buna karşın bir tek izleyici vardı; o da, kocaman ceketiyle, sakin sakin duran ve parmağıyla burnunu temizleyen çocuktu.

Sonunda, İvan İvanoviç şapkasını aldı ve:

- İvan Nikiforoviç, çok güzel davranıyorsunuz, diyecek yok! Bunu size anımsatacağım.

---

(4) Aytaç : Hatip, söylev veren kişi.

- Gidin İvan İvanoviç, gidin, karşıma çıkmamaya dikkat edin, yoksa suratınızı dağıtırım.

- Al sana öyleyse İvan Nikiforoviç, diye ona yumruğuyla ayıp bir şey yaptı ve kapıyı hızla çekerek çıktı. Kapı, acı acı gıcırdayarak kapandı ve yeniden açıldı.

İvan Nikiforoviç kapıya çıktı ve bir şey daha söylemek istedi; fakat İvan İvanoviç bir daha arkasına bakmayarak çabucak bahçeden çıktı.

III. BÖLÜM

İvan İvanoviç ile İvan Nikiforoviç darıldıktan sonra neler oldu?

Böylece, Mirgorod'un süsü ve onuru olan iki saygıdeğer insan birbirlerine darılmışlardı. Fakat neden? Anlamsız bir kaz sözü yüzünden. Eskiden en sadık dostlar olarak tanındıkları halde, bütün bağlarını kestiler ve bir daha birbirlerini görmek istemediler. İvan İvanoviç ve İvan Nikiforoviç, her gün, sağlıklı olup olmadıklarını anlamak için birbirlerine adam gönderirler, sık sık balkonlarından karşı karşıya konuşurlar ve birbirlerine insanın dinlemekten hoşlandığı tatlı sözler söylerlerdi. Pazar günleri İvan İvanoviç ince yünlü kumaştan yapılmış olan kürklü kaftanını, İvan Nikiforoviç ise pamuklu koyu sarı ceketini giyer ve hemen hemen kol kola kiliseye giderlerdi. Mirgorod'un yollarında zaman zaman raslanan bir su birikintisine veya bir pisliğe rasladıkları zaman, oldukça keskin gözleri olan İvan İvanoviç bunu önceden görür ve her zaman İvan Nikiforoviç'e: "Sakın buraya basmayın, çünkü burası iyi de-

ğil" derdi. İvan Nikiforoviç de, durduğu yer uzak olsa bile, her zaman İvan İvanoviç'e eliyle burunotu tabakasını: "Buyurun" diye uzatır, en içten dostluk işaretini gösterirdi. İkisinin de çiftlikleri ne iyi yönetiliyordu. Bu iki dost!... Ben bunu duyduğum zaman, bir gök gürültüsüyle sersemlemiş gibi oldum. Uzun zaman inanmak istemedim. Tanrım! İvan İvanoviç'le İvan Nikiforoviç'in araları açıldı! Bu saygıdeğer insanlar! Artık bu dünyanın nesine inanılır?

İvan İvanoviç evine döndüğü zaman, uzun süre büyük bir heyecan içerisinde kaldı. Eskiden, ilk önce ahıra uğrar, kısrağın otu yiyip yemediğine bakar, (İvan İvanoviç'in, alnında ufak bir keli bulunan, açık doru kısrağı çok güzel bir hayvandır) ancak hindileri ve domuz yavrularını kendi eliyle besledikten sonra dinlenmeye veya tahtadan kaplar yapmaya gider, (bir tornacıdan geri kalmayacak biçimde, ustaca, tahtadan çeşitli şeyler yapabilir) veya Lübiy'de, Gariy'de, Popof'da basılan kitaplardan birini okur (İvan İvanoviç, kitapların adlarını anımsamaz; çünkü, hizmetçi kadın çocuklarını eğlendirmek için bu adların olduğu ilk sayfaları çok daha önceden koparmıştır) veya sundurmalar altına dinlenmeye giderdi. Fakat şimdi, her zamanki işlerinden hiçbiriyle ilgilenmedi. Buna karşılık, Gapka'ya raslayınca, neden işsiz güçsüz dolaşıyorsun diye azarlamaya başladı, oysaki kadıncağız mutfağa bulgur götürüyordu; bastonunu, kapı eşiğine her zamanki yemini almaya gelen horozun üstüne fırlattı; yırtık gömlekli, kirli oğlan yanına koşup: "Baba, baba kurabiye ver!" deyince ayaklarını yere vurarak öyle sert bağırdı ki, korkan çocuğun nereye kaçtığını Tanrı bilir.

En sonunda, aklı başına geldi ve her zamanki işleriyle uğraşmaya başladı. Yemeği çok geç yedi, sundurmalar altınaysa ancak akşama doğru çıktı ve dinlenmek için uzandı. Gapka'nın pişirdiği güvercinli, güzel lahana çorbası sabahki olayı tümüyle unutturdu. İvan İvanoviç, yeniden büyük bir zevkle çiftliğini seyretmeye başladı. Sonunda, bakışları komşu bahçede durdular ve İvan İvanoviç kendi kendine: "Bugün, İvan Nikiforoviç'e uğramadım, onu bir göreyim" dedikten sonra şapka ve paltosunu aldı ve sokağa çıktı. Fakat, bahçe kapısından çıkar çıkmaz dargın olduklarını anımsadı; tükürdü ve geri döndü. İvan Nikiforoviç'in bahçesinde de buna benzer bir olay oldu. İvan İvanoviç, İvan Nikiforoviçlerdeki kadının, ayağını çitin üzerine atıp kendi bahçesine geçmek üzere olduğunu gördüğü an, birdenbire: "Dön, dön istemez" diye İvan Nikiforoviç'in sesi duyuldu. Bununla birlikte, İvan İvanoviç'in çok canı sıkıldı. Eğer İvan Nikiforoviç'in evinde, daha sonra olan olay bütün umutları kırarak, aralarındaki sönmekte olan düşmanlık ateşini yeniden körüklememiş olsaydı, belki de bu değerli insanlar başka bir gün barışabilirlerdi.

Aynı günün akşamı, İvan Nikiforoviç'in evine Agafiya Fedoseyevna geldi. Agafiya Fedoseyevna, İvan Nikiforoviç'in ne akrabası, ne baldızı, ne de yakın bir şeysiydi. Onun İvan Nikiforoviç'in evine gelmesinin tümüyle anlamsız olduğu İvan Nikiforoviç'in de bundan o kadar hoşnut olmadığı sanılırdı. Oysaki, Agafiya Fedoseyevna onun evinde haftalarca, hatta bazen daha da uzun kalırdı. O zaman, Agafiya Fedoseyevna, anahtarları ele geçirir ve bütün evi avucuna alırdı. Bunu, İvan Nikiforoviç hiç beğenmezdi; yalnızca, şaşılır ki İvan Nikiforoviç onu bir çocuk

gibi dinler ve bazen tartışsa da her zaman Agafiya Fedoseyevna haklı çıkardı.

İtiraf ederim ki, neden kadınların bizi burnumuzdan, çaydanlığın kulpunu tuttukları kadar ustaca tutabilecek biçimde yaratıldıklarını anlamıyorum. Ya onların elleri buna göre yaratılmıştır, ya da bizim burunlarımız başka bir işe yaramaz. İvan Nikiforoviç'in burnu biraz eriğe benzemesine karşın, Agafiya Fedoseyevna yine onu, bu burnundan yakalamış, bir köpek yavrusu gibi peşinden sürüklüyordu. İvan Nikiforoviç, Agafiya Fedoseyevna yanında oldukça, alışık olduğu yaşama biçimini bile umarsız değiştiriyordu. Güneşte eskisi gibi uzun süre yatamıyordu; yatsa bile soyunamıyor, Agafiya Fedoseyevna kuşkusuz bunları istemediği halde gömleğini ve şalvarlarını giyiyordu. O, törenden hoşlanmazdı. İvan Nikiforoviç'in ateşi yükseldiği zamanlar, Agafiya Fedoseyevna onu kendi elleriyle tepeden tırnağa kadar terebentin ve sirkeyle ovalardı. Agafiya Fedoseyevna'nın burnunda üç sivilce vardı; başına bir başlık takar ve sarı çiçekli kahverengi bir sabahlık giyerdi. Bütün vücudu küçücük bir fıçıya benzediği için onun belini bulmak, insanın aynaya bakmadan burnunu görmesi kadar güçtü. Bacakları kısa ve iki küçük yastık biçimindeydi. Sabahları dedikodu yaparak haşlanmış pancar yer ve oldukça iyi söverdi. Bütün bu çeşitli davranışlarında yüzü bir an bile biçimini değiştirmezdi; bu genellikle, ancak bazı kadınlarda görülebilir.

Agafiya Fedoseyevna gelir gelmez her şey altüst oldu. Pis kadın: "İvan Nikiforoviç, sakın onunla barışma, özür de dileme, o sana zarar vermek istiyor, o öyle insanlardandır, sen daha onu tanımamışsın" diye söyleye söy-

leye, İvan Nikiforoviç'i, İvan İvanoviç hakkında hiçbir şey duymak istemez bir duruma getirdi.

Her şey başka bir biçim aldı. Komşusunun köpeği, bahçeye girdiği zamanlar, onlar ellerine ne geçerse onunla köpeğe vuruyorlardı. Çitin öbür yanına geçen zavallı çocuklar, gömlekleri yukarıya kaldırılmış ve sırtlarında sopa izleriyle, çığlıklar içinde geri dönüyorlardı. Hatta, bir gün İvan İvanoviç, aynı kadına bir şey sormak istediği zaman, kadın öyle bir terbiyesizlik yaptı ki; çok ince bir insan olan İvan İvanoviç yalnızca tükürerek: "çok kötü kadın, efendisinden de kötü!" diye mırıldandı.

Sonunda bütün bu aşağılamalar yetmiyormuş gibi, kötü komşu, tam İvan İvanoviç'in karşısında, çitin çoğunlukla geçildiği yerinde, sanki aşağılamalarını şiddetlendirmek amacıyla bir kaz kümesi yaptırdı. İvan İvanoviç'e çok kötü dokunan bu kümes, şeytansı bir hızla bir günde yaptırılmıştı.

Bu, İvan İvanoviç'te bir kin ve öç alma isteği uyandırdı. Bu kümesin kendi toprağının da bir parçasını kaplamasına karşın o, yine hiçbir üzüntülü durum göstermiyordu; fakat, o kadar sinirlenmişti ki, bu dış görünüşünü korumak için çok güçlük çekiyordu.

Günü böylece geçirdi. Gece oldu... Eğer ressam olaydım gecenin bütün bu güzelliğini olağanüstü canlandırabilirdim! Bütün Mirgorod'un nasıl uyuduğunu; gökyüzünde kımıldamadan duran sayısız yıldızları; sürüp giden sessizliği bozan, uzaktan yakından gelen köpek havlamalarını; onların yanlarından koşarak, şövalye yürekliliğiyle duvardan atlayan âşık çömezi; ay ışığında, evlerin beyaz duvarlarının nasıl daha fazla beyazlaştığını ve çevredeki ağaç-

ların gölgelerinin nasıl daha koyulaştığını; çiçeklerin ve hışırtısız duran otların kokularının nasıl fazlalaştığını ve gecelerin yorulmak bilmeyen şövalyeleri olan cırcır böceklerinin her yandan ve hep birlikte başladıkları cırlak şarkılarını canlandırabilirdim. Bu alçacık damlı toprak evlerden birinde, yatağında yalnız uyuklayan, kara kaşlı kentli kızı, onun titreyen taze göğsünü, düşünde gördüğü bir atlının bıyığını ve mahmuzlarını ve bu arada yanaklarında gülümseyen ay ışığını da canlandırabilirdim. Beyaz yollar üzerinde görünüp kaybolan kara gölgeleriyle uçan ve evlerin beyaz bacalarına konan yarasaları da canlandırabilirdim. Fakat, bu gece eline bir testere alarak dışarı çıkan İvan İvanoviç'i acaba canlandırabilir miydim? Yüzünde ne kadar değişik bir anlatım vardı! Sessiz sessiz, yavaş yavaş kaz kümesine yaklaştı ve onun altına girdi. İvan Nikiforoviç'in köpekleri onların aralarındaki dargınlıktan henüz haberleri olmadığı için onu eskisi gibi dost sanarak, dört meşe direk üzerinde duran kümese yaklaşmasına ses çıkarmadılar. İvan İvanoviç, en yakın direğe sokularak testereyi dayadı ve kesmeye başladı.

Testerenin çıkardığı ses, onu dakikada bir çevresine bakınmak zorunda bırakıyordu: fakat uğradığı aşağılama aklına geldikçe cesareti tazeleniyordu. Birinci direk kesilmişti. İvan İvanoviç ikinci direği kesmeye koyuldu. Gözleri parlıyor ve korkudan hiçbir şey görmüyordu. İvan İvanoviç, birdenbire bağırdı ve donakaldı. Bir hortlak görür gibi olmuştu. Fakat, bunun boynunu kendisine doğru uzatan bir kaz olduğunu görünce, çabucak kendine geldi. İvan İvanoviç öfkesinden tükürdü ve işini sürdürdü. Yapı sarsıldı; ikinci direk de kesilmişti. Üçüncü direği kesmeye baş-

ladığı zaman İvan İvanoviç'in yüreği çok şiddetli bir biçimde çarpmaya başladı ve birkaç kez işe ara verdi. Üçüncü direğin yarısından çoğu kesilince, temeli bozulan kümes şiddetle sallanmaya başladı. İvan İvanoviç, yana çekilir çekilmez de kümes birdenbire çatırtıyla çöktü. İvan İvanoviç büyük bir korkuyla testereyi kaptı, evine kaçtı ve yaptığı korkunç işin sonucunu pencereden seyretmek için kendinde güç bulamayarak doğru yatağa atıldı. Ona öyle geliyordu ki, İvan Nikiforoviç'in bütün ev halkı toplandı: Yaşlı kadın, İvan Nikiforoviç, uzun, kocaman ceketli çocuk, ellerine kazma kürek alarak Agafiya Fedoseyevna'nın yüreklendirmesiyle evini yıkıp dökmeye geliyorlardı.

İvan İvanoviç, ertesi günü hummaya yakalanmış gibi geçirdi. O hep, kötü komşunun öç için, hiç olmazsa evini yakacağını sanıyordu. Bundan dolayı, Gapka'ya bir yere kuru ot konulup konulmadığını anlamak için, dakikada bir çevreye bakmasını buyuruyordu. Sonunda, İvan Nikiforoviç'ten önce davranmak için tavşan gibi ileri atılmayı ve Mirgorod Kaza Mahkemesi'ne dilekçesini vermeyi kararlaştırdı. Bu dilekçenin içeriği bundan sonraki bölümde öğrenilebilir.

IV. BÖLÜM

Mirgorod Kazası Mahkemesi'nde neler oldu?

Mirgorod çok güzel bir kenttir! Onun çok güzel yapıları vardır! Saman, kiremit hatta tahta döşemeli damları olan evleri bile vardır. Sağa baksan sokak, sola baksan sokak, her yerde, üzerlerine şerbetçi otları tırmanan, çömlekler asılan, arkalarından güneş gibi başlarını çıkaran ay çiçekleri; kırmızı gelincikler, ara sıra görünen koca kabaklar bulunan güzel çitler vardır. Ne gösteriş! Bu çitler, her zaman, kendisini daha da şairane bir duruma sokan gerilmiş eteklik, gömlek veya şalvarlarla süslenmiş bulunurdu. Mirgorod'da, hırsızlık ve dolandırıcılık olmadığı için herkes canının istediğini çitine asardı. Eğer alana yaklaşırsanız, orada bulunan eşsiz, belki de daha görmediğiniz garip su birikintisine hayran olursunuz. Birikinti, hemen hemen bütün alanı kaplar. Çok güzeldir! Bunun çevresinde bulunan ve uzaktan ot yığınına benzeyen ev ve evcikler bu birikintinin güzelliğine hayran hayran bakıyor gibidirler.

Fakat bence, Kazanın mahkeme yapısından daha iyi bir yapısı yoktur. Onun, meşeden veya kayın ağacından ya-

pılmış olması beni ilgilendirmez. Fakat saygıdeğer beyler, onun sekiz penceresi vardır. Sırayla sekiz pencere, tam alana ve polis müdürünün de göl adını verdiği yukarda söz ettiğim suyun bulunduğu yana bakar. Mirgorod'da buna benzer bütün yapılar yalnızca badanalanmış olduğu halde, yalnızca bu yapı granit rengine boyanmıştır. Damı bütün tahtadır. Eğer memurlar onun boyanması için hazırlanan yağı, sanki isteyerek yapıyorlarmış gibi, tam perhiz günlerinde soğanla karıştırıp yemeselerdi çatı boyasız kalmayacak ve kırmızıya boyanacaktı. Bu yapının alana doğru çıkan bir sahanlığı vardır. Hemen hemen her zaman bir bulgur veya herhangi bir yiyeceğin dökülmüş olduğu bu sahanlıkta sık sık tavukların dolaştığı görülür. Bu yemler, buraya özellikle serpilmez; yalnızca dilek sahiplerinin dikkatsizliğinden ileri gelir. Yapı "işlem bölümü" ve "tutuklular bölümü" olmak üzere ikiye bölünmüştür. Yapının, işlem bölümünün bulunduğu ilk yarısında badanalanmış, temiz iki oda vardır. Öndeki oda dilek sahipleri içindir. Öteki odada üzeri mürekkep lekeleriyle dolmuş olan bir masa ve bunun üzerinde de üç köşeli "adalet aynası" (5) vardır.

Bunlardan başka, meşe ağacından yapılmış, yüksek arkalıklı dört iskemle ve duvar yanlarında, içinde yığın yığın kazadaki işlerle ilgili bildirim kâğıtları bulunan demir çemberli sandıklar vardır. O anda, bu sandıklardan birinin üzerinde boyanmış bir çizme duruyordu.

---

(5) Üstünde I. Petro'nun, yurttaş haklarının korunması, adli işlemler, devlet yasaları ve onların önemi üzerine buyrukları yapıştırılmış olan, üç köşe bir prizma. Eski göreneklere göre bu prizma bütün devlet dairelerinde bulundurulurdu.

Mahkemeye sabahtan başlanmıştı. İvan Nikiforoviç'ten biraz ince olmakla birlikte oldukça şişman, iyi yüzlü bir adam olan yargıç, üzerinde yağlı bir hırka, elinde pipo ve bir çay fincanı bulunduğu halde üyeyle konuşuyordu. Yargıcın dudakları burnuna çok yakındı ve böylece burnu üst dudağını istediği kadar koklayabilirdi. Burnuna gönderilecek burunotu hemen hemen her zaman bu dudağın üzerine konduğu için, bu, kendisine tabaka görevini görürdü. İşte böylece yargıç, üyeyle konuşuyordu. Yanda, tepsiyle fincanları tutan yalın ayak bir kız vardı.

Yazman masanın bir ucunda, bir işin sonucunu öyle tekdüze ve neşesiz bir sesle okuyordu ki, bunu dinleseydi sanık bile uykuya dalardı. Eğer yargıç, şimdi meraklı bir konuşmaya başlamamış olsaydı, bu uykuya dalmak işini herkesten önce, kuşkusuz kendisi yapardı.

Yargıç, artık soğumuş olan fincandan çayını yudum yudum içerek:

- Onların iyi ötmelerini sağlayan şeyi öğrenmek için özellikle uğraştım. Benim iki yıl kadar önce hoş bir ardıç kuşum vardı. Ne oldu? Sesi birdenbire tümüyle bozuldu. Tanrı bilir neler saçmalamaya başladı. Sesi gittikçe daha kötüleşti: gırlamaya, hırlamaya başladı; kuş atılacak duruma geldi. Sorun nedir? Boğazının altında nohut tanesinden ufak bir şişkinlik oluşuyor, işte nedeni budur! Bu şişkinliği iğneyle delmek gerekir. Bunu, bana Zahar Prokofyeviç öğretti. İsterseniz bu olayı da size aynen anlatayım. Bir gün ona gitmiştim...

Okuduğu şeyi birkaç dakika önce bitiren yazman:

- Demyan Demyanoviç, buyurursanız başka bir yazıyı okuyayım mı? diye sözünü kesti.

- Okuyup bitirdiniz mi? Baksanıza, ne kadar çabuk? Hiçbir şey duymadım! Peki, nerede o? Buraya verin de imzalayayım. Başka okuyacağınız ne var orada?

- Kazak Bokitka'nın çalınan inekle ilgili davası var.

- Öyle olsun, okuyun! Evet, işte ona gitmiştim... Hatta size beni nasıl ağırladığını da ayrıntılarıyla anlatabilirim. Votkaya meze olarak olağanüstü bir balık çıkardılar. Evet bu Mirgorod bakkalının bize ikram ettiği, bizim balıktan değil. (Yargıç bunu söylerken dilini şapırdattı, gülümsedi ve burnuyla her zaman tabaka işini gören üst dudağından burunotu çekti.) Ringa balığı yemedim; çünkü bildiğiniz gibi o midemi bozar. Fakat, havyarın tadına baktım, olağanüstüydü! Doğrusu diyecek yok, çok güzeldi! Sonra, bin türlü otla karıştırılarak hazırlanan şeftali rakısından içtim. Safran votkası da vardı; fakat bildiğiniz gibi bunu ben kullanamıyorum. Bakın o, çok güzel bir şeydir; dedikleri gibi, öncelikle iştahı açmalı, sonra tamamlamalı...

Yargıç, bu sırada içeri giren İvan İvanoviç'i görünce:

- A! Ne görüyorum, gözlerime inanamıyorum... diye bağırdı.

İvan İvanoviç, kendine özgü incelikle her yana eğilerek:

- Tanrı kolaylıklar versin! Merhaba efendim! dedi.

Tanrım, davranışlarıyla herkesi nasıl etkileyeceğini biliyordu. Ben, kimsede bu kadar incelik görmedim. O, kendi değerini çok iyi bilir ve çevreden kendisine gösterilen saygıyı, yapmak zorunda oldukları bir görev sayardı. Yargıç, İvan İvanoviç'e kendisi iskemle verdi ve burnuyla üst dudağındaki bütün burunotu çekti; bunu genellikle büyük bir hoşnutluk duyduğu anlarda yapardı.

- İvan İvanoviç, sizi neyle ağırlamamızı dilersiniz? Bir fincan çay buyurmaz mısınız? diye sordu.

İvan İvanoviç:

- Hayır, çok teşekkür ederim, diye eğilerek yanıtladı ve oturdu.

Yargıç:

- Çok rica ederim, bir fincancık! diye üsteledi.

İvan İvanoviç eğilerek:

- Hayır, teşekkür ederim, konukseverliğinizden çok hoşnut oldum, dedi ve oturdu.

Yargıç:

- Bir fincancık? diye yineledi.

İvan İvanoviç:

- Hayır rahatsız olmayın, Demyan Demyanoviç, dedi, yeniden eğildi ve oturdu.

- Fincancık?

İvan İvanoviç:

- Fincancık mı? Öyleyse olsun! dedi ve elini tepsiye uzattı.

Tanrım, insanda ne kadar sonsuz incelikler olabilir! Bu gibi davranışların ne hoş etki bıraktıklarını anlatmak olanaksız.

- Bir fincancık daha buyurmaz mısınız?

İvan İvanoviç, tersine çevirdiği fincanı tepsiye koydu ve eğilerek:

- Çok teşekkür ederim, diye yanıtladı.

- Lûtfediniz, İvan İvanoviç.

İvan İvanoviç eğilerek:

- İçemem, çok teşekkür ederim, dedi ve oturdu.

- İvan İvanoviç, beni kırmayın, bir fincancık!

İvan İvanoviç:

- Hayır, ikramınıza karşı kendimi borçlu duyumsuyorum, dedi eğilerek teşekkür etti ve oturdu.

- Yalnızca bir fincancık, bir fincancık!

İvan İvanoviç, elini tepsiye uzattı ve bir fincan aldı.

Aman Tanrım! Bir insan kendi onurunu nasıl da koruyabiliyor!

İvan İvanoviç son yudumunu içerek:

- Demyan Demyanoviç, size önemli bir işim düştü; bir dava dilekçesi veriyorum.

Bu sırada, İvan İvanoviç bardağı tepsiye koydu ve cebinden, yazılmış armalı bir tabaka kâğıt çıkardı.

- Düşmanıma, can düşmanıma karşı dava dilekçem.

- Bu kime karşı?

- İvan Nikiforoviç Dovgoçhun'a karşı.

Yargıç, bu sözleri duyunca az daha iskemlesinden düşecekti. Ellerini birbirine vurarak:

- İvan İvanoviç, ne diyorsunuz? Bunu söyleyen siz misiniz?

- İşte görüyorsunuz, benim.

- Tanrı aşkına! Nasıl! Siz! İvan İvanoviç! İvan Nikiforoviç'e düşman mı oldunuz? Bunu sizin ağzınız mı söylüyor? Yineleyin, sakın arkanıza biri saklanıp sizin yerinize bunları söylemesin?

- Bunda şaşılacak bir şey yok; onun yüzüne bakamam artık; o beni öldürücü bir biçimde aşağıladı, onurumu kirletti.

- Ulu Tanrım! Ben şimdi annemi nasıl inandıracağım; her gün, kız kardeşimle birbirimize darıldığımız zaman, yaşlı kadıncağız: "Yavrularım, hep köpekler gibi kavga

edersiniz; İvan İvanoviç ile İvan Nikiforoviç'ten örnek alsanıza... dost dediniz mi böyle olur! Ne arkadaşlık! Ne değerli insanlar!" der. Al sana dostları! Anlatsanıza ne yüzünden? Nasıl oldu?

- Demyan Demyanoviç, bu çok ince bir konudur; bir iki sözle anlatılamaz; buyurursanız dilekçenin okunması daha iyi olacak. İşte bu yandan alın; buradan daha kolay.

Yargıç, yazmana dönerek:

- Taras Tihonoviç, şunu okuyuverin! dedi.

Taras Tihonoviç, dilekçeyi aldı ve kasaba mahkemelerinin bütün yazmanları gibi, iki parmağının yardımıyla sümkürdükten sonra, okumaya başladı:

"Mirgorod Kazası soylularından İvan oğlu İvan Pererepenko'nun aşağıdaki konularla ilgili dilekçesidir:

1 - İnsanı yılgıya düşüren günahları ve ölçüsüz, sınırsız, yasasız davranışlarıyla bütün dünyaca tanınmış olan soylu Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun, içinde bulunduğumuz 1810 yılının 7 Temmuz günü kişiliğime olduğu kadar rütbe ve soyuma da çok ağır gelen öldürücü bir aşağılamada bulunmuştur. Yukarıda adı geçen ve pek çirkin bir insan olan soylu, içi sövgülerle ve dinsizlere özgü sözlerle dolu bir adamdır."

Yazman, bu sırada okumayı keserek sümkürdü. Yargıç ise ellerini kavuşturarak kendi kendine: "Ne akıcı deyiş, Tanrım, bu adam ne hoş yazı yazıyor!" dedi.

İvan İvanoviç, okumanın sürdürülmesini istedi ve Taras Tihonoviç sürdürdü:

"Adı geçen soylu Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun, kendisine dostça önerilerde bulunmak için yanına gittiğim zaman bana onur kırıcı nitelikte olan kaz sözcüğüyle seslen-

di. Bense, bütün Mirgorod kazasının bildiği gibi kaz değilim ve ilerde de bu adı taşıma düşüncem yoktur. Soyluluk kökenime gelince: bu, Üç Aziz Kilisesi'nin nüfus kütüğünde, doğum günüm ve vaftizimle birlikte yazılmıştır. Az çok bilim ve kültür sahibi olan herkes bilir ki: kaz nüfus kütüğüne yazılmaz; çünkü kaz insan değil kuştur. Bunu, hiç okula uğramamış kimseler bile bilirler. Adı geçen kötü yaratılışlı soylu, bu konularda bilgi sahibi olduğu halde, bu çirkin sözü benim rütbe ve konumuma karşı öldürücü bir aşağılamada bulunmak amacıyla söylemiştir.

2 - Yine bu yakışıksız ve saygısız soylu, din adamlarından merhum babam Onisi oğlu İvan Pererepenko'dan bana geçmiş olan malıma, kapımın tam karşısına olmak üzere bir kaz kümesi kurarak yasalara aykırı bir biçimde saldırmıştır. Bunu yapmasındaki amaç, önceden bana yapmış olduğu aşağılamayı bir kez daha yinelemektir. Çünkü, o kümes önceden uygun olan bir yerde duruyordu ve sağlamdı. Fakat adı geçen soylunun amacı yalnızca birçok yakışıksız durumu gözümün önüne koymaktı; çünkü kimse yakışıklı bir iş için kümese, özellikle de kaz kümesine gitmez. Bu yasadışı davranış sonucunda, kümesin ilk ön sırığı bana merhum babam Onisi oğlu İvan Pererepenko'dan kendisi daha yaşarken kalmış olan ve ambardan başlayarak dümdüz, kadınların çanak çömlek yıkadıkları yere doğru giden toprağının sınırını aştı.

3 - Yukarıda tanımlanan, adı ve soyadı bile tiksinti verici olan soylu, evimi kundaklamak gibi canice bir niyet de beslemektedir. Bunun ipuçları aşağıdaki durumlarında görülmektedir: Birincisi, o geçimsiz soylu, önceden, tembelliği ve pek çirkin şişmanlığı yüzünden hiç evden çıkmaz-

ken şimdi sık sık çıkmaya başlamıştır. İkincisi, merhum babam Onisi oğlu İvan Pererepenko'dan bana kalan toprağımın sınırını oluşturan ve çitle bitişik olan, kendi hizmetçi odasında her gün sürekli olarak ışık görülmektedir. Bu da onun niyetini kanıtlamaya yeterlidir. Çünkü şimdiye kadar cimriliği yüzünden orada bir mum değil, biraz içyağı bile yakmazdı.

Bundan dolayı, kundakçılık, aşağılama ve toprağıma saldırı ve özellikle benim soyadıma kaz adını takmak gibi alçakça davranışlardan suçlu olan soylu Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun'un para cezasına ve zarar ziyanımı karşılamaya mahkûm edilerek, yasaya aykırı davranışlarından dolayı zincire vurularak cezaevine yollanmasının hemen ve aynen buyurulmasını rica ederim. Yazan: Mirgorod'da toprak sahibi, soylu İvan oğlu İvan Pererepenko."

Dilekçe okunduktan sonra Yargıç, hemen İvan İvanoviç'e yaklaştı, düğmesini tuttu ve şu biçimde konuşmaya başladı:

- İvan İvanoviç, ne yapıyorsunuz? Tanrı'dan korkun! Bu dilekçeden vazgeçin, ortadan kalksın! Tanrı layığını versin! İvan Nikiforoviç'le el ele verin, öpüşün; ondan sonra, santurin şarabı veya nikopolsk şarabı alın veya yalnızca punç yapın, beni de çağırın, birlikte içelim ve her şeyi unutalım!

İvan İvanoviç, kendisine her zaman yaraşan bir gururla:

- Demyan Demyanoviç, hayır, sorun öyle değil; bu, dostça bir uzlaşmayla çözülebilecek sorunlardan değil! Hoşça kalın! "Aynı gururla bütün salonda bulunanlara seslenerek: "Sizler de hoşça kalın, dilekçemin gereken etki-

yi yapacağını umuyorum, dedi. Salonda bulunanların hepsini şaşırtarak ayrıldı.

Yargıç, hiçbir sözcük söylemeden oturdu. Yazman burunotu çekti. Memurlar, mürekkep hokkası olarak kullanılan kırık şişe parçasını devirdiler: Yargıç da dalgınlıkla mürekkep birikintisini parmağıyla masanın üzerine yaydı.

Epey bir sessizlikten sonra yargıç üyeye dönerek:

- Dorofey Trofimoviç, buna ne dersiniz? dedi.

- Üye:

- Diyeceğim hiçbir şey yok! diye yanıtladı.

Yargıç:

- Ne işler oluyor! dedi.

Fakat daha sözünü bitirmeden kapı gıcırdadı ve İvan Nikiforoviç'in gövdesinin ilk yarısı salonda göründü; diğer bölümü henüz dışarıdaydı. İvan Nikiforoviç'in görünmesi, hem de mahkemede görünmesi çok gariplerine gitti. Yargıç birdenbire bağırdı; yazman da okumasını kesti. Kalın çuhadan yapılmış, yarım frağı andıran bir giysi giymiş olan memur yazı kalemini ağzına aldı; başka biri de bir sinek yuttu. Hatta, o ana kadar, kirli gömleğinin omuzunda işaretleri olan, kaşınarak kapıda duran, postacı ve odacı görevini gören sakat bile ağzını açtı ve birinin ayağına bastı.

- Sizi hangi rüzgâr attı? Ne var ne yok, nasılsınız İvan Nikiforoviç?

Fakat, İvan Nikiforoviç'ten hiçbir ses çıkmıyordu; o, ne ölü ne de canlı bir durumdaydı; kapıya sıkışmış, bir adım ileri veya geri atamıyordu. Yargıç, dışarıda bulunanlardan birinin, İvan Nikiforoviç'i iterek salona sokması için boş yere bağırıyordu. Dışarıda yalnızca, kuru elleriyle, bütün çabalarına karşın bir şey yapamayan yaşlı bir dilenci ka-

dın vardı. O zaman, iri dudaklı, geniş omuzlu, koca burunlu, şaşı, baygın bakışlı, ceketinin dirsekleri yırtılmış bir memur İvan Nikiforoviç'in önüne yaklaştı, bir çocuğu tutar gibi onun elini kavuşturarak tuttu. İvan Nikiforoviç'in karnına dizleriyle dayanan sakat yaşlıya işaret etti, acı iniltilerine bakmayarak İvan Nikiforoviç'i dışarıya itti. O zaman sürgüleri çektiler ve kapının iki kanadını da açtılar. Memur ve sakat yardımcısı, birlikte çabaladıkları sırada ağızlarından o kadar keskin bir koku çıkmıştı ki mahkeme salonu geçici bir zaman için meyhaneye dönmüştü.

Yargıç:

- İvan Nikiforoviç, bir yerinizi incitmiş olmasınlar? Anneme söyleyeyim de size ispirtolu bir ilaç göndersin; onunla belinizi ve sırtınızı ovarsınız, bir şeyiniz kalmaz, dedi.

Fakat, İvan Nikiforoviç sandalyeye yığılmış, çektiği uzun uzun "of"lardan başka ağzından bir söz çıkmıyordu. Sonunda, yorgunluktan ancak duyulabilecek kadar zayıf bir sesle:

- Buyurmaz mısınız? dedi. Ve cebinden burunotu tabakasını çıkararak: Lütfen buyurun, diye ekledi.

Yargıç:

- Sizi gördüğüme çok sevindim. Fakat bir türlü, bizi bu hoş raslantıyla sevindiren ve sizi buraya kadar yoran şeyi düşünemiyorum, diye yanıt verdi.

İvan Nikiforoviç yalnızca:

- Bir dilek için, diyebildi.

- Dilek için mi? Ne gibi?

- Bir dava dilekçesi... (Bu anda başgösteren bir soluk alma zorluğu uzun bir sessizliğe neden oldu.) Of... hilebaz... İvan İvanoviç Pererepenko'ya karşı dava dilekçesi...

- Tanrım! Siz de onun gibi! Bu bulunmaz dostlar! Böyle erdemli bir insana karşı dava dilekçesi!

İvan Nikiforoviç kısık bir sesle:

- O bir şeytandır, dedi.

Yargıç istavroz çıkardı,

- Alın dilekçeyi, okuyun.

Yargıç, hoşnut olmamış bir biçimde yazmana döndü ve önceden, ancak büyük bir hoşnutluk duyduğu anlar çekmeye alışık olduğu, üst dudağındaki burunotunu burnuyla elinde olmadan çekti ve:

- Taras Tihonoviç, ne yapalım, okuyun, dedi.

Burnunun, böyle kendi bildiğine davranması, onun can sıkıntısını bir kat daha artırmıştı; mendilini çıkardı ve burnunun edepsizliğinin cezasını vermek için, üst dudağında bulunan bütün burunotunu sildi.

Yazman, okumaya başlamadan önce mendilini kullanmaksızın her zamanki alışkanlığını yaptı ve her zaman okuduğu sesiyle şöylece başladı:

"Mirgorod Kazası soylularından Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun'un aşağıdaki konularla ilgili dilekçesidir:

1 - Kendisine soylu süsü veren İvan oğlu İvan Pererepenko, hakkımda beslediği öç ve kötü niyet nedeniyle bana her türlü kötülüğü yapmakta ve beni zarara sokan davranışlarda bulunmaktadır. Dün öğleden sonra bir haydut, bir hırsız gibi elinde balta, testere, keski ve diğer çilingir araçlarıyla, geceleyin avluma girerek benim kümesimi kendi elleriyle kötü bir biçimde parçalamıştır. Bense böyle haydutça ve yasadışı bir davranışa hiç neden olmamıştım.

2 - Böylece, yine o soylu Pererepenko benim yaşamıma da zarar vermek istemiştir. Geçen ayın 7'sinde bu giz-

li amaçla bana gelerek, odamda bulunan bir tüfeği istemiş ve beni dostça ve kurnazlıkla kandırmaya çalışmıştır. Bu tüfeğe karşılık olarak da bana, kendisine özgü cimriliğiyle, boz renkli bir domuz ve iki ölçek yulaf gibi gereksiz şeyler önermiştir. Bense onun bu yabanıl amacının farkında olduğum için onu bu önerisinden vazgeçirmeye çalıştım. Fakat, o hileci ve alçak Pererepenko, bana kabaca aşağılamada bulundu; ve o günden sonra bana karşı düşmanlık beslemektedir. Fakat, kudurmuş soylu ve haydut Pererepenko'nun soyu da bozuktur. Kız kardeşi herkesin bildiği bir sokak kızıydı; beş yıl önce Mirgorod'da bulunan avcı bölüğünün peşine takılmıştı; kocasınıysa köle olarak yazdırmıştı. Annesi ve babası da yakışık almayan insanlardı ve ikisi de çok sarhoş kimselerdendi. Adı geçen soylu ve haydut Pererepenko ise hayvanca ve ayıp davranışlarıyla bütün soyunun yaptıklarını geçmiştir. O, dindarlık görüntüsü altında da alçakça davranışlarda bulunmaktadır. Oruç tutmaz; Flipofka'nın arifesinde bu inançsız adam, bir koç satın almış ve ertesi gün, yasadışı olarak yanında bulundurduğu Gapka'ya buyurarak o koçu kestirmişti ve bahane olarak da mum yapmak için yağ gerektiğini söylemişti.

Bundan dolayı, bu inançsız haydudun hırsızlık ve haydutlukları ortaya çıkmıştır. Bu dolandırıcının zincire vurularak cezaevine atılmasına ya da rütbe ve soyluluğunun da alınarak gereğine göre dayak atılmasına, Sibirya'ya kürek mahkûmu olarak yollanmasıyla zarar ziyanımın kendisine ödettirilmesine karar verilmesini dilerim.

İşbu dilekçede Mirgorod Kazası soylularından Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun'un imzası vardır."

Yazman okumayı bitirir bitirmez, İvan Nikiforoviç şapkasını aldı ve selam vererek gitmek istedi.

Yargıç arkasından:

- İvan Nikiforoviç, nereye gidiyorsunuz? Biraz oturun, bir çay için! Orişka, aptal kız, orada ne durup memurlarla göz kırpıştırıyorsun, git çay getir! dedi.

Fakat İvan Nikiforoviç evinden bu kadar çok uzaklara ayrılmış ve bu kadar tehlikeli bir karantinada sabredebilmiş olmanın verdiği korkuyla hemen kapıya yönelerek:

- Rahatsız olmayın, çok hoşnut oldum, dedi.

Ve bütün salonda bulunanları şaşırtarak kapıyı arkasından çekti.

Yapılacak bir şey yoktu. İki dilekçe de kabul olundu. Bütün sorun oldukça önemli bir ilgi uyandırmaya başlamıştı. Fakat bu arada olan umulmadık bir olay, bunu daha meraklı bir duruma soktu. Yargıç, eşliğinde üye ve yazman olduğu halde salondan ayrıldıktan sonra, memurlar dilek sahiplerinin getirdiği tavuk, yumurta, ekmek parçaları, börek, yağlı çörek ve buna benzer şeyleri çuvallara yerleştirdikleri sırada, boz renkli bir domuz koşarak odaya girdi, orada bulunanların şaşkınlıkları içinde börek veya bir ekmek kabuğu değil, fakat masanın bir ucunda duran ve yaprakları aşağıya sarkan, İvan Nikiforoviç'in dilekçesini kaptı. Kâğıdı kapan boz renkli domuz, o kadar hızla kaçtı ki arkasından cetvel ve mürekkep hokkaları attıkları halde memurlardan hiçbiri ona yetişemedi.

Bu olağanüstü olay büyük bir telaş uyandırdı; çünkü dilekçenin daha kopyası bile çıkarılmamıştı. Yargıç, daha doğrusu üye ve yazman bu gibi duyulmadık durumlar üzerine konuştular ve sonunda, bu konuyu Polis Müdürlü-

ğü'ne yazmaya karar verdiler; çünkü bu işin soruşturulması daha çok polisi ilgilendiriyordu.

389 sayılı işlem, aynı gün Polis Müdürlüğü'ne gönderildi. Böylece polis müdürüne oldukça meraklı bir yazı yazıldı. Okuyucular bunu izleyen bölümde anlayabilirler.

V. BÖLÜM

Mirgorod'da yaşayan iki saygıdeğer kişinin görüş alışverişi.

İvan İvanoviç, ev işlerini düzene koyar koymaz her zamanki gibi sundurma altına uzanmaya çıkmıştı. Bu anda, tanımlanamayan bir şaşkınlıkla, kapıda kırmızılı bir şeyler gördü. Bu, polis müdürünün, tıpkı yakası gibi cilalanmış ve kıyıları parlatılmış bir meşine dönmüş olan kırmızı renkli kol kapağıydı. İvan İvanoviç kendi kendine: "Pyotr Fedoroviç'in konuşmaya gelmesi kötü olmadı." diye düşündü. Fakat polis müdürünün çoğunlukla kendisinde çok seyrek görünen bir biçimde, ellerini sallayarak, çabuk çabuk yürüdüğünü görünce çok şaşırdı. polis müdürünün üniformasının üzerinde sekiz düğme vardı; dokuzuncusu iki yıl kadar önce, yeni yapılan kilisenin açılış töreninde düşmüştü. O zamandan beri, polis müdürü, bölge polislerine, kendisine günlük raporlarını verirlerken her zaman, düğmenin bulunup bulunmadığını sorduğu halde onbaşılar onu bir türlü bulamamışlardı. Bu sekiz düğme, kadınların ektikleri baklalar gibi biri sağa, biri sola olmak üze-

re dikilmişlerdi. Son çarpışmada, sol ayağından yaralandığı için topallıyordu ve yürüdüğü zaman bu ayağı sağ ayağının da bütün çabasını bozacak biçimde yana fırlıyordu. polis müdürü, yürüyüşünü ne kadar hızlandırırsa bu ayağı o kadar az kımıldardı. Bundan dolayı polis müdürü sundurmaya yaklaşıncaya kadar, İvan İvanoviç, onun neden böyle ellerini salladığı bilmecesiyle uğraşacak yeterli zaman bulabildi. polis müdürünün yanında yeni kılıcının da bulunması işin pek önemli olduğunu gösteriyordu ve İvan İvanoviç'in merakını bir kat daha artırıyordu.

Yukarıda söylediğimiz gibi İvan İvanoviç çok meraklı bir adamdı; polis müdürü, merdivene saldırdığı zaman bir atışta basamağa ulaşamayan sakat ayağına, gözlerini yukarı kaldırmadan çıkışırken o sabırsızlığını tutamayarak:

- Hoş geldiniz Pyotr Fedoroviç, dedi.

Polis müdürü:

- Gününüz aydın olsun saygıdeğer dostum ve velinimetim İvan İvanoviç, diye yanıtladı.

- Rica ederim oturun, yaralı ayağınız zorluk verdiği için sizi çok yorgun görüyorum.

Polis müdürü, İvan İvanoviç'e, dev gövdeli bir adamın bir cüceye veya bilgiçlik taslayan birinin dans hocasına attığı bakışlara benzer bir bakış atarak:

- Ayağım mı? diye seslendi.

Bu arada, ayağını uzatıp yere vurdu. Fakat bu cesaret ona pahalıya mal olmuştu; çünkü, bütün gövdesi sarsılarak burnu parmaklığa çarpmıştı. Fakat, güvenliğin onurlu koruyucusu, bunu belli etmemek için hemen kendini toparladı ve burunotu tabakasını arıyormuş gibi ceplerini yoklamaya başladı.

- Aziz dostum ve velinimetim İvan İvanoviç, size şunu da söyleyeyim ki, yaşamımda öyle seferler yaptım ki, onların yanında bu hiç kalır. Evet, çok önemli seferler yaptım. Örneğin 1807 savaşında... Ah size, güzel bir Alman kızı için duvardan ne biçimde atladığımı anlatayım.

Polis müdürü bu sözleri söylerken bir gözünü kapadı ve yüzünde şeytanca bir gülümseme belirdi.

İvan İvanoviç, polis müdürünün sözünü kesmek ve konuşmasını bir an önce gelişinin nedenine getirmek isteğiyle:

- Bugün nerelerdeydiniz? diye sordu.

Polis müdürünün kendisine ne haberler getirdiğini sormak için can atıyordu; fakat, görgü kurallarının bütün inceliğine sahip olan İvan İvanoviç, böyle bir sorunun çirkinliğinin ayrımına vararak, yüreği olağanüstü bir biçimde çarpmaya başladığı halde, ister istemez, bilmecenin kendiliğinden çözülmesini beklemek zorunda kaldı.

Polis müdürü:

- İzin verirseniz, nerelere gittiğimi anlatacağım. Fakat ilk önce şunu söyleyeyim ki, hava çok güzel, dedi.

O, bu son sözcükleri söylerken İvan İvanoviç az kalsın ölecekti.

Polis müdürü konuşmasını sürdürdü:

- Fakat, bağışlayın, bugün size çok önemli bir iş için geldim.

Bu sırada, polis müdürünün yüzü ve davranışları, merdivenlere atılıp çıktığı zamanki kaygılı durumu aldılar. İvan İvanoviç canlandı, nöbet tutmuş gibi titredi ve alışkanlığı olduğu üzere soru sormakta gecikmedi.

- Nasıl bir iş, önemli mi? Gerçekten önemli mi?

- Lütfen bakın, sevgili dostum ve velinimetim İvan İvanoviç, her şeyden önce size şunu söylemek yüreklilığinde bulunayım ki, siz... bence, lütfen bakın, ben bir şey değil, fakat hükümete göre, hükümetten böyle istiyorlar: Siz güvenliğin düzenini bozdunuz!

- Ne söylüyorsunuz Pyotr Fedoroviç? Hiçbir şey anlamıyorum.

- Rica ederim İvan İvanoviç! Nasıl bir şey anlamıyorsunuz? Sizin kendi hayvanınız, çok önemli resmi bir belgeyi kapıp götürmüş olduğu halde, siz hâlâ bir şey anlamadığınızı söylüyorsunuz.

- Hangi hayvan?

- Söylenmesi uygunsa, sizin boz renkli domuzunuz.

- Öyleyse benim suçum ne? Mahkeme bekçisi niye kapıları açık bırakıyor!

- İvan İvanoviç, fakat hayvan sizindir; öyleyse siz suçlusunuz.

- Beni domuzla bir tuttuğunuz için size çok teşekkür ederim.

- İşte bunu söylemedim. İvan İvanoviç! Vallahi söylemedim! Lütfen elinizi yüreğinize koyarak düşünün; kentte ve özellikle büyük caddelerde pis hayvanların dolaşmalarının yönetimce yasaklanmış olduğunu herhalde bilirsiniz. Siz de itiraf edin, bu iş yasaklanmıştır.

- Ne diyorsunuz, Tanrı aşkına? Sanki domuzun sokağa çıkması önemli bir sorun!

- İzin verin, size söyleyeyim, izin verin, izin verin İvan İvanoviç, bunun hiç olanağı yoktur. Fakat ne yapalım? Yönetimin buyruğu, biz boyun eğmek zorundayız. Bazen sokağa, hatta alana bile, tavuklar ve kazlar çıkarlar, iddia

etmiyorum, fakat dikkat edin: Tavuklar ve kazlar; domuz ve keçilerin halk alanlarına bırakılmamaları için, daha geçen yıl bildirimde bulunmuştum. Bu bildirimi, daha o zaman, mecliste, bütün halkın önünde okutturmuştum.

- Hayır Pyotr Fedoroviç, bu sözlerinizde beni her bakımdan incitmek isteğinizden başka bir şey göremiyorum.

- Sevgili dostum ve velinimetim, işte, sizi incitmeye çalıştığımı söyleyemezsiniz. Anımsayın: Geçen yıl çatınızı, saptanan ölçüden bir arşın daha yüksek yaptırmış olduğunuz halde size bir sözcük olsun söylemedim. Tam tersine, bunun hiç farkına varmamış gibi davrandım. Emin olun, aziz dostum, şimdi de şey etmezdim... Fakat görevim: Görevim temizliğe uyulmasına dikkat etmektir. Düşünün, büyük caddede birdenbire...

- Sizin büyük caddelerinizin ne olduğunu biliyoruz! Bütün kadınlar gereksiz şeyleri oraya atarlar!

- İvan İvanoviç, beni incittiğinizi söylememe izin verin! Evet, bazen böyle bir şey olur; fakat çoğunlukla yalnızca duvar diplerinde, samanlık veya ambar diplerinde görülür. Fakat, gebe bir domuzun büyük caddede, alanda görünmesi öyle bir iş ki...

- Ne çıkar Pyotr Fedoroviç! Domuzu da Tanrı yaratmıştır!

- Kabul. Sizin çok okumuş bir insan olduğunuzu, bilimsel ve başka türlü şeyler bildiğinizi herkes bilir. Bense, bildiğiniz gibi, hiçbir bilimle uğraşmadım; el yazısına bile ancak otuz yaşlarında başladım. İşte ben, bildiğiniz gibi alaydan yetiştim.

İvan İvanoviç:

- Hım, dedi.

Polis müdürü sözünü sürdürerek:

- Evet, 1801 yılında ben 42. avcı alayının 4. bölüğünde teğmendim. Bölük komutanımız, eğer öğrenmek isterseniz, yüzbaşı Eremeyef'di, dedi.

Bu sırada, polis müdürü, İvan İvanoviç'in, elinde açık tutarak içindeki burunotunu karıştırdığı tabakasına parmaklarını soktu.

İvan İvanoviç:

- Hım, diye yanıtladı.

Polis müdürü sözünü sürdürdü:

- Fakat benim görevim hükümetin isteklerini yerine getirmektir. İvan İvanoviç, mahkemeden resmi bir belgeyi yok edenlerin, diğer bütün suç işleyenler gibi ceza mahkemesinde cezalandırıldığını biliyor musunuz?

- Evet biliyorum, eğer isterseniz size de öğreteyim. Bu söylediğiniz insanlar içindir; örneğin, belgeyi siz çalmış olsaydınız, öyle olurdu. Fakat domuz hayvandır. Tanrı'nın yaratığı!

- Öyledir, fakat yasa der ki: Hırsızlıkta suçlu... dikkat etmenizi rica ederim, suçlu! Burada, ne soyu, ne cinsi, ne de özelliği söylenmektedir; demek ki hayvan da suçlu olabilir. Siz bilirsiniz, fakat, hayvanın önceden söylemiş olduğum karara göre cezalandırılması için, düzeni bozma suçundan polise teslim edilmesi gerekir.

İvan İvanoviç, soğukkanlılıkla:

- Hayır Pyotr Fedoroviç, bu asla olmayacak, diye karşı çıktı.

- Nasıl isterseniz, yalnızca, ben üstlerimin buyruğuna göre davranmak zorundayım.

- Beni ne korkutuyorsunuz? Domuzu aldırmak için,

galiba, çolak bir asker göndermek istiyorsunuz. Hizmetçi kadına bu askeri ocak demiriyle kovmasını söyleyeceğim. Onun öteki eli de kırılacak.

- Sizinle tartışmak beni aşar. Mademki onu polise vermek istemiyorsunuz, öyleyse istediğinizi yapın. İsterseniz, onu Noel için kesin, jambon yapın ya da öylece yiyin. Yalnızca, sizden bir isteğim, eğer sucuk yapacak olursanız, Gapka'nın domuzun kanıyla yağından ustaca yaptığı bu sucuktan bana bir çift gönderin. Karın Agrafena Turofimovna bu sucuğu çok sever.

- Sucuk, seve seve bir çift gönderirim.

- Sevgili dostum, velinimetim, size çok borçlu kalacağım. Şimdi size bir söz daha söylememe izin verin; Yargıcın da aralarında olduğu bütün tanıdıklarımız aynı biçimde, beni, dostunuz İvan Nikiforoviç'le sizi barıştırmakla görevlendirdiler.

- Nasıl! O terbiyesizle mi! O kaba insanla mı barışayım! Asla! Bu olmayacak, olmayacaktır!

İvan İvanoviç çok kararlı görünüyordu.

Polis müdürü burnuna burunotu çekerek:

- Nasıl isterseniz, size yol göstermek beni aşar; fakat, izin verirseniz söyleyeyim, şimdi siz dargınsınız, ama barışır barışmaz...

Fakat İvan İvanoviç çoğunlukla sözü değiştirmek istediği zamanlarda yaptığı gibi, bıldırcın avından söz etmeye başladı. Ve böylece polis müdürü, hiçbir sonuç elde edemeyerek geri dönmek zorunda kaldı.

VI. BÖLÜM

Okuyucular bu bölümde olanları kolayca anlayabileceklerdir.

Mahkemede, bu sorunun örtbas edilmesine o kadar çok çalışıldığı halde hemen ertesi gün, bütün Mirgorod, İvan İvanoviç'in domuzunun İvan Nikiforoviç'in dilekçesini kapıp kaçmış olduğunu duydu. Bunu, herkesten önce polis müdürü dalgınlıkla ağzından kaçırmıştı. Sorunu İvan Nikiforoviç'e anlattıkları zaman o hiçbir şey söylemedi, yalnızca:

- Boz renkli miydi? diye sordu.

Fakat, bu sırada, orada bulunan Agafiya Fedoseyevna, İvan Nikiforoviç'i yeniden kışkırtmaya başladı: "İvan Nikiforoviç, ne yapıyorsun? Eğer önem vermezsen, sana aptal diye gülerler! Bundan sonra nasıl soylu olursun? O çok sevdiğin şekerlemeleri satan kadından da beter olacaksın!" diye diye yorulmak bilmeyen kadın, İvan Nikiforoviç'i kandırdı. Bu kadın, bir yerde, orta yaşlı, esmer, yüzü lekeler içinde, üzerinde koyu renkli ve dirsekleri yamalı bir ceket olan, tümüyle mahkemenin mürekkep hokkasına

benzer bir adam buldu. Bu adam çizmelerini katranla boyar, kulaklarının arkasına üçer yazı kalemi takar ve mürekkep hokkası yerine, düğmesine bir bağcıkla küçük bir şişe asardı. Bir oturuşta dokuz parça börek yer ve onuncusunu da cebine koyardı. Bir armalı kâğıda, hiçbir okurun öksürüp aksırarak dinlenmeden okuyup anlayamayacağı türlü türlü şeyler yazıp doldururdu. Bu pek büyük olmayan insan benzeri, çalıştı, çabaladı, yazıp çizdi ve sonunda şöyle bir kâğıt hazırladı:

"Mirgorod Kazası Mahkemesi'ne soylu Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun'un dilekçesidir:

Ben, soylu Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun'un dilekçesinden dolayı, soylu İvan oğlu İvan Pererepenko ile birlikte Mirgorod Kaza Mahkemesi'nin rızasıyla. Boz renkli domuzun yolsuz küstahlığı gizli tutulduğu halde yabancılardan duyulmuştur. Bu isteyerek yapılan savsaklama ve yüreklendirme mahkemede görüşülmelidir; çünkü domuz aptal bir hayvandır ve kâğıdı kapabilir. Bundan görülüyor ki sık sık söz edilen bu domuz, ancak düşmanım, kendisine soylu adını veren, haydutluk ve suikastlar yapan ve kutsallığa saygı göstermeyen İvan oğlu İvan Pererepenko tarafından sürülmüş olabilir.

Fakat, Mirgorod Mahkemesi kendine özgü olan yandaşlığıyla bunu gizlice onamıştır. Çünkü böyle olmasaydı, domuz kâğıdı kapamazdı; çünkü, Mirgorod Kaza Mahkemesi'nin birçok hademesi vardır. Her zaman sofada bulunan, gözü şaşı ve bir eli çolak olan hademenin domuzu kovacak ve ona vuracak kadar gücünün olduğunu söylemek yeterlidir. Bundan, Mirgorod Mahkemesi'nin yüreklendirmesi ve bu işten oluşacak Yahudi kazancını araların-

da paylaşmış oldukları açıkça ortadadır. Adı geçen haydut ve soylu delice suç işlemiştir. Bundan dolayı, ben soylu Nikiforoğlu İvan Dovgoçhun mahkemeye bildiriyorum ki bu boz renkli domuz ve onunla anlaşma içinde olan soylu Pererepenko hakkında, dürüstlükle ve benden yana karar verilmezse, ben soylu Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun bu yolsuz yüreklendirmenizi daha yüksek mahkemeye sunacağım.

Mirgorod Kazası soylularından
Nikifor oğlu İvan Dovgoçhun"

Bu dilekçe etkisini gösterdi. Yargıç çoğu iyi insanlar gibi korkak türdendi. Yazmana başvurdu. Fakat, yazmanın dudaklarının arasından, gür bir "hım" sesi çıktı ve yüzünde, ancak bazı şeytanlarda ayağına koşarak gelen kurbanını gördüğü zaman raslanan, ilgisiz ve besbelli iki anlamlı bir anlatım belirdi. Ancak bir çare vardı; o da iki dostu barıştırmaktı. Fakat, yapılan bütün girişimlerin başarılı olamadığı bu işe nasıl başlamalıydı? Bununla birlikte bir kez daha denemeye kalkıştılar; fakat, İvan İvanoviç, açıktan açığa istemediğini söyledi ve hatta çok gücendi. İvan Nikiforoviç, yanıt olarak sırtını çevirdi ve söz söylemek bile istemedi. O zaman, yargılama, çoğunlukla mahkeme üyelerine ün kazandıran olağanüstü bir hızla sürdü. Belge hemen aynı gün içinde, işaretlendi, kaydedildi, sayısı verildi, dosya haline kondu, imzalandı ve dolaba yerleştirildi. Ve bu dolapta, bir yıl, iki yıl, üç yıl yattı, yattı, yattı. Birçok sözlü kız evlendi; Mirgorod'da yeni bir cadde döşendi; Yargıcın bir azı dişi ve iki de yan dişi düştü; İvan

İvanoviç'in bahçesinde eskisinden daha çok çocuk koşuşmaya başladı; (nereden peydah olduklarını Tanrı bilir). İvan Nikiforoviç, İvan İvanoviç'in inadına, eskisinden biraz uzak olmakla birlikte yeniden bir kaz kümesi yaptırdı. İvan Nikiforoviç, öyle bir biçemde yapılar yaptırdı ki, bu değerli insanlar, hemen hemen hiçbir zaman birbirlerinin yüzünü göremediler. Davaysa, hâlâ eksiksiz düzeniyle, mürekkep lekeleriyle mermere dönen dolapta yatıyordu.

Bu sırada, bütün Mirgorod için olağanüstü önemli bir olay oldu. polis müdürü bir balo verdi. Bu toplantıdaki türlü türlü şeyleri ve görkemli şöleni canlandırabilecek fırça ve boya bulamayacağım! Bir saati alıp açın ve içinde neler olduğuna bakın. Karma karışık değil mi? Şimdi gözünüzde canlandırın; polis müdürünün bahçesinde neredeyse o kadar, belki de daha çok tekerlek vardı. Orada ne yaylılar, ne arabalar yoktu! Birinin arkası geniş önü daracık, ötekinin, arkası daracık önü genişti. Kimisi, hem arabaya, hem yaylıya benziyordu, kimisi ne arabaya ne de yaylıya benziyordu. Kimisi büyük bir saman yığınına veya şişman bir tüccar karısına, kimisi üstü başı karmakarışık bir Yahudi'ye veya henüz derisinden tümüyle ayrılmamış bir iskelete benziyordu. Kimi, yandan bakıldığı zaman, tümüyle çubuklu bir boruya benziyor, kimi garip bir biçimde hiçbir şeye benzemiyordu; tam anlamıyla çirkin ve çok garipti. Bu karmakarışık tekerlek ve arabacı yerleri arasından, bir ev penceresini andıran, boyanmış kalın kafesli pencereleri olan kupa arabasına benzeyen bir şeyler yükseliyordu. Gri cepkenli, kül renkli kaftanları, koyun derisinden şapkaları ve türlü türlü büyüklükte kasketleri olan ve ellerinde pipolar bulunan arabacılar, koşumlarından çıkarılmış

olan atları avluda dolaştırıyorlardı. polis müdürü, ne balo vermişti! İzin verirseniz burada bulunanların hepsini sayayım: Taras Tarasoviç, Evpi Akinfoviç, Evtihiy Evtihiyeviç, İvan İvanoviç, fakat bu bizim İvan İvanoviç değil, başka bir İvan İvanoviç, Sava Gavriloviç, bizim İvan İvanoviç, Elevferiy Elevferiyeviç, Makar Nazaryeviç, Foma Grigoryeviç... Fazla sayamayacağım! Gücüm kalmadı, el yazmakla başa çıkamıyor! Ne kadar da çok, esmer, beyaz, uzun boylu, kısacık boylu, İvan Nikiforoviç gibi şişman, her biri polis müdürünün kılıcının kınına girecek kadar zayıf hanım vardı! Kırmızı, sarı, kahverengi, biçimi değiştirilmiş, ne kadar çok başlık, ne kadar çok giysi, mendil, kurdela, çanta vardı! Hoşça kalın, zavallı gözler! Bu sahneden sonra hiçbir işe yaramayacaksınız! Hele, ne kadar uzun bir masa hazırlanmıştı! Herkes, derin bir konuşmaya dalmıştı; çok gürültü yapıyorlardı. Bütün taşlarıyla, tekerlekleriyle, dişli çarklarıyla, dibek taşlarıyla bir değirmen bunun yanında hiç kalırdı. Onların ne konuda konuştuklarını doğal olarak söyleyemem; fakat, hava, köpekler, buğday, başlıklar, aygırlar gibi birçok hoş ve yararlı şeylerden konuştukları akla gelebilir. Sonunda, İvan İvanoviç, fakat bizim İvan İvanoviç değil, öteki; bir gözü kör olan İvan İvanoviç:

- Sağ gözümün, Bay İvan Nikiforoviç Dovgoçhun'u görmemesi bana çok garip geliyor, dedi.

Bir gözü kör İvan İvanoviç, kendisinden her zaman alayla söz ederdi.

Polis müdürü:

- Gelmek istemedi, dedi.

- Nasıl olur?

- Onların, yani İvan İvanoviç'le İvan Nikiforoviç'in araları açılalı maşallah iki yıl bile oldu işte, birinin bulunduğu yere, öteki ne olursa olsun gelmiyor.

Bir gözü kör İvan İvanoviç, gözlerini yukarı kaldırarak ellerini kavuşturdu ve:

- Ne söylüyorsunuz! Ne olacak şimdi, sağlam gözlü insanlar barış içinde yaşamadıktan sonra şu kör gözümle ben nasıl geçineyim.

Herkes, bu söze kahkahalarla güldü. Şimdiki kadar hoş şakalar yaptığı için bir gözü kör İvan İvanoviç'i çok severlerdi; hatta bu ana kadar köşede oturan uzun boylu, zayıf, sırtında pamuklu kumaştan yapılmış bir ceket bulunan, burnu üzerine bir yakı yapıştırılmış olan ve burnuna sinek kaçtığı zaman bile yüzünde bir kıpırtı görülmeyen adam yerinden kalktı, onu saran kalabalığa biraz daha yaklaştı. Bir gözü kör İvan İvanoviç, çevresini oldukça büyük bir topluluğun sardığını görünce:

- Dinleyin, benim şaşı gözüme bakıp duracağınıza, haydi gelin, bizim bu iki dostumuzu barıştıralım! Şimdi İvan İvanoviç kadınlarla, kızlarla konuşuyor; biz gizlice İvan Nikiforoviç'i getirtelim ve onları barıştıralım, dedi.

Bir gözü kör İvan İvanoviç'un bu önerisini, orada bulunanların hepsi oybirliğiyle onayladılar ve İvan Nikiforoviç'i, neye mal olursa olsun, polis müdürünün şölenine getirmesi için, onun evine, hemen birini yollamaya karar verdiler. Fakat, yapılması çok güç olan bu iş, kime yüklenecekti? Bu önemli sorun herkesi şaşırttı. Diplomatlıkta kimin daha çok yetenekli ve becerikli olduğu uzun zaman tartışıldı; sonunda bu işi oybirliğiyle, Anton Prokofyeviç Golopuz'a vermeyi kararlaştırdılar.

Şimdi, öncelikle okuyucuları bu olağanüstü kişiyle biraz tanıştırmak gerekiyor. Anton Prokofyeviç, sözün tam anlamıyla çok erdemli bir adamdır. Mirgorod'un değerli insanlarından biri ona bir boyun atkısı veya bir hırka verdiği zaman teşekkür ederdi; biri burnuna hafifçe fiske attığı zaman gene teşekkür ederdi. Eğer ona: "Anton Prokofyeviç, niye ceketinizin kolları mavi de bedeni kahverengi?" diye sorarsanız, o, her zaman: "Sizde böylesi de yok ya! Bekleyin, biraz eskisin, her yanı aynı renk olacak" diye yanıtlardı. Ve gerçekten, güneşin etkisiyle lacivert çuha önceleri kahverengine dönmeye başlar ve sonra ceket tümüyle bu rengi alırdı. Fakat, Anton Prokofyeviç'in çoğunlukla yünlü giysiyi yazın ve pamuklu giysiyiyse kışın giymek alışkanlığı gariptir. Anton Prokofyeviç'in evi yoktur. Eskiden kentin ucunda bir evi vardı: fakat onu sattı ve eline geçen parayla üç doru at ve bir de pek büyük olmayan yaylı araba aldı. Bu arabayla toprak sahiplerinde konuk kalmak için dolaşırdı. Fakat, bunlarla çok uğraşmak gerekirdi ve hayvanlara yulaf almak için de paraya gereksinim vardı. Bundan dolayı Anton Prokofyeviç onların hepsini vererek yerine bir keman, bir hizmetçi kız ve üstüne de 25 rublelik bir kâğıt para aldı. Anton Prokofyeviç, sonra kemanı sattı, kızı altın işlemeli maroken bir tütün kesesiyle değişti ve şimdi onun hiç kimsede eşi bulunmayan bir tütün kesesi var. O, bu zevke karşılık, artık köylerde dolaşamıyor, kentte kalmaya ve çeşitli evlerde, özellikle burnuna fiske atmaktan hoşlanan soyluların evinde gecelemek zorunda kalıyor. Anton Prokofyeviç, boğazına düşkündür ve iskambilde "aptal" ve "değirmenci" oyunlarını oldukça iyi oynar. Boyun eğmek onu yaratılışının başlıca özel-

liği olduğundan hemen şapka ve paltosunu alıp yola düştü.

Fakat İvan Nikiforoviç'i toplantıya getirebilmek için, ne biçimde davranması gerektiğini giderken düşünmeye başladı. Saygıdeğer bir insan olmasına karşın İvan Nikiforoviç'in az çok sert yanları bulunması, onun işini hemen hemen olanaksız bir duruma getiriyordu. Ve gerçekten, yataktan kalkarken bile çok büyük bir güçlük çekerken, nasıl yola çıkacaktı? Çıktığını kabul etsek bile, amansız düşmanının şüphesiz bulunduğunu bildiği o yere nasıl gidecekti? Anton Prokofyeviç, ne kadar çok düşünürse o kadar çok engel buluyordu. Hava sıkıntılıydı; güneş ortalığı yakıyor ve o, buram buram terliyordu. Burnuna fiske atılmasına karşın, Anton Prokofyeviç birçok işte oldukça kurnaz bir adamdı. Aptal gibi görünülecek zamanları çok iyi bildiği halde, yalnızca alışverişte o kadar şansı yoktu. Ancak, birçok zeki kişinin bile yakayı sıyıramayacağı durumlarda kolayca bir çıkış yolu bulurdu.

Yaratıcı zekâsıyla, İvan Nikiforoviç'i kandırabilecek bir yol bularak, her şeye karşı güvenle yürümeye başladığı an beklenmeyen bir olay onu biraz şaşırttı. Bu bahaneyle okuyucuya, Anton Prokofyeviç'in, diğer bütün şeyleri gibi garip özellikleri bulunan bir pantolonu olduğunu ve onu giydiği zamanlar, köpeklerin kesinlikle bacaklarından ısırdığını bildirmek yerinde olur. Ters bir raslantı, o gün, özellikle bu pantolonu giymişti. Ve böylece, o düşüncelere dalmış giderken, çevreden gelen korkunç köpek havlamalarını duyunca çok şaşırdı. Anton Prokofyeviç öyle bir çığlık kopardı ki (ondan daha yüksek bir sesle kimse bağıramazdı) yalnızca, o tanıdığımız kadın değil, aynı evde

oturan kocaman ceketli çocuk da onu karşılamış oldu; hatta, İvan İvanoviç'in bahçesindeki çocuklar bile ortaya dökülmüşlerdi. Anton Prokofyeviç, köpekler ancak bir bacağını ısırabildikleri halde, tüm cesaretini yitirdi ve evin merdivenlerine bir tür sıkılganlıkla yaklaştı.

VII. BÖLÜM

Öykünün Sonu

İvan Nikiforoviç, Anton Prokofyeviç'i görünce:

- Oo, merhaba, köpekleri niye kızdırıyorsunuz? dedi.

Çünkü, kimse Anton Prokofyeviç'le şaka etmeksizin konuşmazdı.

Anton Prokofyeviç:

- Hepsi de gebersin! Kim onları kızdırıyor? diye yanıtladı.

- Yalan söylüyorsunuz.

- Vallahi değil! Pyotr Fedoroviç sizin yemeğe gelmenizi istiyor.

- Hım.

- Vallahi! O kadar çok istiyor ki, anlatamam! İvan Nikiforoviç benden niye düşmanından kaçar gibi kaçıyor. Konuşmak veya oturmak için hiç uğramaz oldu, diyor.

İvan Nikiforoviç çenesini okşadı.

- Eğer İvan Nikiforoviç bu kez de gelmezse, neye yoracağımı bilmiyorum; hakkımda bir düşüncesi var galiba!

Anton Prokofyeviç, bir zahmet edin (benim için yorulacaksınız ama), İvan Nikiforoviç'i getirin, dedi. Ne dersiniz, İvan Nikiforoviç? Gidelim! Şimdi orada güzel bir toplantı var!

İvan Nikiforoviç, sahanlıkta duran ve boğazı yırtılırcasına öten horoza dikkatle bakmaya başladı.

Gayretli aracı:

- Bilseniz İvan Nikiforoviç, Pyotr Fedoroviç'e ne güzel mersin balığı etleri, ne taze havyarlar göndermişler! diye sözünü sürdürdü.

İvan Nikiforoviç, bu sırada, başını çevirdi ve dikkatle dinlemeye başladı. Bu durum, aracıyı yüreklendirdi:

- Haydi çabucak gidelim, Foma Grigoryeviç de orada.

Sonra, İvan Nikiforoviç'in hiç kıpırdamadan aynı durumda yattığını görünce:

- Ne dersiniz, gidelim mi, gitmeyelim mi? diye sordu.

- İstemiyorum.

Anton Prokofyeviç, inandırıcı sözleriyle bu saygıdeğer insanı tümüyle inandırdığını sanırken kesin bir "istemiyorum" sözü işitince çok şaşırdı.

Hatta, bu biçimde eğlenmeyi sevenler, özellikle yargıç ve polis müdürü başına yanar bir kâğıt koydukları zamanlar bile çok seyrek görünen bir can sıkıntısıyla hemen:

- Neden istemiyorsunuz? diye sordu.

İvan Nikiforoviç biraz burunotu çekti.

- Siz bilirsiniz İvan Nikiforoviç, sizi alıkoyan şeyi bilmiyorum!

Sonunda İvan Nikiforoviç:

- Niçin gideyim? Haydut oradadır!

Bu adı çoğunlukla İvan İvanoviç'ten söz etmek için kullanırdı. Aman Tanrım! Daha geçenlerde..

- Vallahi gelmeyecek! Billahi gelmeyecek! Beni hemen şuracıkta yıldırım çarpsın ki gelmeyecek! İvan Nikiforoviç, haydi gidelim!

Bunları bir saatte on kez ant içmeye hazır olan Anton Prokofyeviç söylüyordu.

Yalan söylüyorsunuz Anton Prokofyeviç, o oradadır!

Vallahi, billahi değil! Eğer oradaysa ben şuracıkta öleyim! Kendiniz de bir düşünün, niçin yalan söyleyeyim! Ellerim ayaklarım kurusun ki! Şimdi de inanmıyor musunuz? Buracıkta, önünüzde gebereyim! Ne babam, ne anam, ne de ben cennet yüzü görmeyelim! Hâlâ inanmıyor musunuz?

İvan Nikiforoviç, bu güvencelerden sonra tümüyle rahatladı; kocaman ceketli odacısına şalvarını ve pamuklu ceketini getirmesini buyurdu.

İvan Nikiforoviç'in şalvarını nasıl giydiğini, ona kravatını nasıl bağladıklarını ve sonunda, sol koltuk altı patlamış olan ceketini nasıl giydirdiklerini anlatmanın tümüyle gereksiz olduğu görüşündeyim. İvan Nikiforoviç'in giyinmeyle uğraştığı bütün bu zaman için, Anton Prokofyeviç'in ona Türk burunotu kesesini bir şeyle değişmesi için yaptığı önerilere, görgülü sessizliğini koruyarak tek sözcükle bile yanıt vermemesi takdir edilir.

Bu sırada, toplantıda bulunanlar, İvan Nikiforoviç'in geleceği ve sonunda, genel isteğin yerine gelmesi için bu değerli insanların birbirleriyle barışacağı heyecanlı anı

sabırsızlıkla bekliyorlardı. Birçoklarıysa İvan Nikiforoviç'in gelmeyeceğine hemen hemen emindiler. Hatta, polis müdürü İvan Nikiforoviç'in gelmeyeceğine dair, bir gözü kör olan İvan İvanoviç'le bahse tutuşuyordu. Fakat, bir gözü kör İvan İvanoviç, bahse, kendi kör gözüne karşılık, onun da sakat ayağını koymasını istediğinden polis müdürü bahse girmekten vazgeçti. polis müdürü bu isteğe çok gücendi, toplantıda bulunanlarsa kıs kıs güldüler. Mirgorod'da tören zamanlarında bile, yemeğin yenmiş olması gerektiği ve saat çoktan ikiyi geçtiği halde henüz hiç kimse yemek masasına oturmamıştı.

Anton Prokofyeviç, kapıdan girer girmez, hepsi bir anda onun çevresine toplandılar. Anton Prokofyeviç, bütün sorulara karşılık kararlı bir sesle: "Gelmeyecek" diye bağırdı. O, bu sözü söyler söylemez, elçilikte uğradığı başarısızlıktan dolayı, tam bir azar ve sövgü yağmuru başlayacağı, belki de başına bir yığın fiske yiyeceği an, birdenbire kapı açıldı ve İvan Nikiforoviç içeri girdi.

Eğer, kapıda bir şeytan veya bir hortlak görünmüş olsaydı, bütün toplantıyı, İvan Nikiforoviç'in bu umulmadık gelişinin düşürdüğü kadar büyük bir şaşkınlığa düşüremezdi. Bu sırada Anton Prokofyeviç de, böylece bütün toplulukla eğlendiği için sevinçten kasıklarını tuta tuta gülüyordu.

Bu nasıl olmuştu, bu kadar kısa bir zaman içinde İvan Nikiforoviç'in, bir soyluya yakışan bir biçimde giyinebilmiş olması, herkese, hemen hemen olanaksız göründü. Bu anda, İvan İvanoviç orada yoktu; bir nedenle dışarı çıkmıştı. Bütün bulunanlar, şaşkınlıktan uyanarak, İvan Nikiforoviç'in sağlığıyla ilgilendiler ve şişmanlamış olduğu için

sevindiklerini bildirdiler. İvan Nikiforoviç "çok teşekkür ederim" diyerek hepsiyle öpüştü.

Bu sırada lahana çorbasının kokusu odaya yayıldı ve acıkmış olan konukların burun deliklerini hoş bir biçimde gıdıkladı. Herkes, yemek odasına saldırdı. Sıra sıra konuşkan, sessiz, zayıf, şişman hanımlar ilerledi ve uzun masa türlü renklerle göz kamaştırıcı bir duruma geldi. Masada bulunan yemekleri betimleyemeyeceğim. Ne kaymaklı gözlemeleri, ne lahana çorbasıyla birlikte sunulan böreği, ne erikli ve üzümlü hindileri, ne şırayla ıslatılmış, çizmeye benzeyen yemeği, ne de şarap alevleri içinde ortaya çıkarılarak bayanları hem eğlendiren ve hem de korkutan, eski ahçının son buluşu olan yemeği anlatacağım. Bunlar üzerine, uzun uzun konuşmaktan çok onları yemek hoşuma gittiği için, bu yemeklerden söz etmeyeceğim.

İvan İvanoviç, bayır turpuyla hazırlanmış olan balığı çok beğendi. Bu yararlı ve besleyici alıştırmayla özellikle ilgilenmeye başladı. Balığın en ince kılçıklarından seçerek tabağa koydu ve isteği dışında, düşünmeden karşısına baktı. Aman Tanrım bu ne garip şeydi. Karşısında İvan Nikiforoviç oturuyordu.

Aynı biçimde ve aynı anda İvan Nikiforoviç de baktı! Hayır! Yazamıyorum! Bana başka bir kalem verin! Kalemim, bu görünüm karşısında incecik ucuyla, uyuşuk ve ölü kalıyor. Onların yüzleri, şaşkınlığın etkisiyle sanki taş kesilmişti. Her ikisi de beklemedikleri bir dosta raslamış gibi, bir alışkanlıkla, birbirlerine yaklaşmaya ve: "Buyurun" veya "buyurmanızı rica edebilir miyim?" sözcükleriyle burunotu sunmaya hazır oldukları sanılan, çoktan beri tanıdıkları bir yüzle karşılaştılar. Fakat, aynı zamanda,

yine bu yüzlerde kötü bir şeyler olacağını gösteren korkunç bir görünüş vardı. Her ikisi de ter dökmeye başladı.

Masada bulunanların hepsi, dikkatten çıt kesildiler ve gözlerini bir zamanki dostlardan ayırmadılar. O zamana kadar, horozların nasıl iğdiş edildikleri üzerine oldukça meraklı bir konuşmaya dalmış olan bayanlar, birdenbire konuyu kapadılar. Her şey sustu! Bu, büyük bir ressamın fırçasına layık bir tabloydu.

Sonunda, İvan İvanoviç mendilini çıkardı ve burnunu silmeye başladı; İvan Nikiforoviç ise çevresine bir bakındı ve gözleri açık bulunan kapıda durdu. Polis müdürü, hemen o anda, bunun farkına vardı ve kapının sıkıca kapatılmasını buyurdu. Bundan sonra, her iki eski dost da yemek yemeye başladılar ve artık birbirlerine bakmadılar.

Yemek biter bitmez, bu iki eski dost, yerlerinden sıçradılar ve savuşup gitmek için şapkalarını aramaya başladılar. O zaman polis müdürü, İvan İvanoviç'e, bizim İvan İvanoviç'e değil, ötekine, bir gözü kör olan İvan İvanoviç'e işaret etti ve o, İvan Nikiforoviç'in arkasına geçti ve her ikisi birden, onları bir yere getirinceye ve ellerini birbirlerine verdirinceye kadar bırakmamak üzere arkalarından itmeye başladılar. Bir gözü kör İvan İvanoviç, İvan Nikiforoviç'i, biraz yana olmasına karşın, yine de az çok başarıyla İvan İvanoviç'in durduğu yere doğru itti. Fakat, polis müdürü dümeni çok yana kırdı; çünkü o anda, aksi gibi hiçbir buyruk dinlemeyen ve kendi bildiği gibi davranan sakat ayağına bir türlü egemen olamıyordu. Ve aksine, İvan İvanoviç'i büsbütün uzağa ve tümüyle başka yana sürükledi; (bu belki de, masada pek fazla ve çeşitli iç-

kinin bulunmasından dolayı olmuştur) ve böylece, İvan İvanoviç, merakla tam onların ortasına sokulan kırmızı entarili bir bayanın üzerine düştü. Bu, hiç de iyi bir belirti değildi. Fakat, yargıç işi düzeltmek için, burnuyla üst dudağında bulunan bütün burunotunu çekerek polis müdürünün yerine geçti ve İvan İvanoviç'i öteki yana itti. Mirgorod da genellikle barıştırma yöntemi böyledir. Bu yöntem biraz top oyununu andırır. Yargıç, İvan İvanoviç'i çeker çekmez, bir gözü kör olan İvan İvanoviç de bütün gücüyle yüklenerek, teri saçaklarından akan yağmur suları gibi boşalan İvan Nikiforoviç'i itti. Her iki dost da iyice direnmesine karşın, bunları itenler öteki konuklardan önemli bir yardım aldıkları için yine de yüz yüze getirildiler.

O zaman, ellerini birbirlerine uzatmaya karar vermedikçe, bırakılmamak üzere çevreleri kuşatıldı. "Tanrı aşkına İvan Nikiforoviç ve İvan İvanoviç! Ellerinizi yüreğinize koyarak söyleyin, ne için darıldınız? Hiç yoktan değil mi? İnsanların ve Tanrı'nın karşısında utanmıyor musunuz?"

İvan Nikiforoviç yorgunluktan soluyarak:

- Bilmiyorum, (barışmaktan o kadar kararlı bir biçimde kaçınmadığı belliydi) ben İvan İvanoviç'e ne yaptığımı bilmiyorum; niçin benim kümesimi yıktı, niçin bana zarar vermek istedi?

İvan İvanoviç, gözlerini İvan Nikiforoviç'e çevirmeden:

- Ben; hiçbir kötü niyet besleyerek suç işlemedim. Saygıdeğer soylular, sizin ve Tanrı'nın önünde ant içerim ki, ben düşmanıma hiçbir şey yapmadım. Bana niye sövdü, benim rütbemi, sanımı niye kirletti?

İvan Nikiforoviç:

- İvan İvanoviç, ben size nasıl bir kötülük yaptım? dedi.

Bir anlaşma dakikası daha; eski düşmanlık sönebilirdi. Hatta, İvan Nikiforoviç, burunotu tabakasını çıkarmak ve "buyurun" demek için elini cebine attı.

İvan İvanoviç gözlerini kaldırmadan:

- Saygıdeğer beyefendi, burada söylenmesi uygun olmayan bir sözcükle rütbemi ve soyadımı aşağılamanız kötülük değil midir? diye yanıtladı.

- İvan İvanoviç, izin verirseniz size dostça söyleyeyim, derken İvan Nikiforoviç, parmağıyla İvan İvanoviç'in düğmesine dokundu. "Bu, İvan Nikiforoviç'in eğilimini tümüyle gösteriyordu." Siz, hiç önemi olmayan bir şey için darıldınız, size kaz demiştim, onun için...

İvan Nikiforoviç, bu sözcüğü söylemekle yapmış olduğu dikkatsizliğin farkına vardı; fakat geç kalmıştı. Sözcük artık söylenmişti. Bütün emekler boşa gitti.

Bu sözcük, tanıksız söylendiği zaman bile İvan İvanoviç kendinden geçmişti. O kadar sinirlenmişti ki, Tanrı insana bu kadar sinirlenmiş kimseler göstermesin. Şimdiyse, sevgili okuyucular, kendiniz de bir gözünüzde canlandırın, bu öldürücü sözcük İvan İvanoviç'in yanlarında özellikle kibar görünmek istediği birçok hanımın bulunduğu bir toplantıda söylenmişti. İvan Nikiforoviç, bu biçimde davranmayarak, kaz değil de kuş demiş olsaydı, belki de düzeltme olanağı bulunabilirdi. Fakat, bu yanlış her şeyi bitirdi.

İvan İvanoviç, İvan Nikiforoviç'e bir bakış baktı; öyle bir bakış ki! Eğer, bu bakışa bir yaptırım gücü verilmiş

olsaydı, İvan Nikiforoviç'i kül ederdi. Konuklar, bu bakışın anlamını anladılar ve onları çabucak ayırdılar. Ve bu, hiç bir dilenciyi sorular sormadan bırakmayan, yumuşaklık örneği adam büyük bir öfkeyle, hızla çıkıp gitti. Hırslar, böyle sert fırtınalar yaratır!

Tam bir ay İvan İvanoviç'le ilgili hiç bir şey duyulmadı. Miras kalmış olan sandık açılmıştı ve içinden neler çıkarılmıştı? Gümüş rubleler! Eski, dededen kalma, gümüş rubleler! Ve bu gümüş rubleler, yazı işleriyle uğraşan kimselerin kirli ellerine geçti. Dava, Yargıtay'a gitmişti. İvan İvanoviç, ancak davanın ertesi gün sona ereceğine dair sevinçli haberi aldığı zaman dünyayı görmeye başladı ve dışarı çıktı. Heyhat! O zamandan sonra, Yargıtay on yıl süreyle her gün davanın ertesi gün sonuçlanacağını açıkladı!

Beş yıl kadar önce Mirgorod kentinden geçiyordum. Yolculuğum kötü bir mevsimdeydi. Hüzünlü ve rutubetli havası, çamuru ve sisleriyle güz sürüp gidiyordu. Sürekli olarak ve durmadan yağan yağmurların oluşturduğu yeşillikler, yaşlı bir adamın çapkınlık yapması, bir kocakarının gül takması gibi yersiz bir biçimde, tarla ve çayırları seyrek bir ağ gibi örtüyordu. O zamanlar, hava beni şiddetle etkiliyor ve hava sıkıcı olduğu zamanlar benim de içim sıkılıyordu. Fakat, buna karşın, Mirgorod'a yaklaştıkça yüreğimin şiddetle atmaya başladığını duyumsuyordum. Tanrım, ne kadar çok anı var! On iki yıldan beri Mirgorod'u görmemiştim. O zamanlar burada içten bir dostluk içinde iki eşsiz dost, iki eşsiz insan yaşıyordu. Birçok tanınmış insan öldü! Yargıç Demyan Demyanoviç daha o zaman Tanrı'nın rahmetine kavuşmuştu; bir gözü kör İvan

İvanoviç de sizlere ömür! Büyük caddeye girdik: Her yerde, tepelerine ot demetleri bağlanmış direkler vardı; yeni bir tasarım uygulanıyordu. Birkaç kulübe kaldırılmıştı. Çit ve parmaklık yıkıntılarının görüntüsü hüzün vericiydi.

Bir bayram günüydü. Hasırla örtülmüş olan arabamızın kilisenin önünde durmasını buyurdum ve kimse görmeden usulca içeri girdim. Kilise boştu ve hemen hemen hiç kimse yoktu. En dindar kimselerin bile çamurdan korkarak gelmedikleri belliydi. Sıkıntılı, daha doğrusu bu üzüntülü günde mumlarda hoşa gitmeyen garip bir durum vardı; kutsal köşeler karanlık ve üzüntü verici bir durumdaydılar. Dar ve uzun pencerelerin yuvarlak camlarından, göz yaşları gibi yağmur damlacıkları dökülüyordu. Kutsal köşeye girdim ve saygıya layık, ak saçlı bir yaşlı adama dönerek:

- Bağışlayın, İvan Nikiforoviç yaşıyor mudur?

Bu anda, kutsal resimlerin önünde yanan kandil daha canlı bir biçimde parladı ve komşumun tam yüzüne bir ışık vurdu. Dikkatle bakarak, bu yüzün tanıdığım çizgilerini gördüm ve çok şaşırdım. Bu İvan Nikiforoviç'in ta kendisiydi. Fakat, ne kadar değişmişti!

- Nasılsınız İvan Nikiforoviç? Ne kadar yaşlanmışsınız!

İvan Nikiforoviç:

- Evet, yaşlandım. Bugün Poltava'ya gidip geldim.

- Ne diyorsunuz! Bu kötü havada Poltava'ya mı gittiniz?

- Ne yapalım, dava...

Bu sırada ben elimde olmadan içimi çektim.

İvan Nikiforoviç, bu iç çekişimin farkına vardı ve:

- Üzülmeyin, gelecek hafta davanın benim kazanmamla sonuçlanacağı konusunda kesin haber aldım, dedi.

Omuzlarımı silkerek, İvan İvanoviç'le de ilgili bir şeyler öğrenmek için ayrıldım.

Birisi bana:

- İvan İvanoviç burada! Koronun bulunduğu yerdedir, dedi.

O zaman, zayıf bir beden gördüm. Bu muydu İvan İvanoviç? Yüzü buruşuklarla örtülmüş, saçları tümüyle ağarmıştı; fakat, kürkü yine eskisi gibiydi. Hali hatırı sorulduktan sonra, İvan İvanoviç, şeytan minaresini andıran yüzüne her zaman yakışan sevinçli bir gülümsemeyle bana seslenerek:

- Size, sevinçli bir haber muştulayayım mı? dedi.

- Ne haberi? diye sordum.

- Davam benim kazanmamla yarın kesin olarak sonuçlanacak. Yargıtay'dan kesinlikle duydum.

Daha derin bir iç çektim ve çok önemli bir iş için yolda bulunduğumdan çabukça esenleşerek arabaya bindim.

Mirgorod'da posta atları diye tanınan cılız atlar, gri renkli çamur tabakasına tırnaklarıyla dalarak kulakları tırmalayan bir sesle ilerlediler. Yağmur, arabacı yerinde hasırla örtülmüş olarak oturan Yahudi'nin üzerine, bardaktan boşanırcasına dökülüyordu. Rutubet iliklerime kadar işlemişti. İçinde, öldürülmüş birinin kendi öte berisini onarmakta olduğu, üzünçlü karakol kulübesi ağır ağır yanımızdan geçti. Sonra yine, bazı yerleri sürülmüş, kara, bazı yerleri yeşillenmiş kırlar, ıslanmış alaca kargalar, sürekli yağan yağmur, ağlayan ışıksız gökyüzü... Beyler, bu dünya ne kadar can sıkıcı!

Cumhuriyet'in
okurlarına armağanıdır.
Parayla satılmaz.